

CENTRUM BEZPEČNOSTNÍCH
A VOJENSKOSTRATEGICKÝCH STUDIÍ
UNIVERZITY OBRANY

BEZPEČNOSTNÍ PROSTŘEDÍ

SEKTOROVÁ ANALÝZA A IMPLIKACE
PRO OZBROJENÉ SÍLY 2020

VENDULA DIVIŠOVÁ, RICHARD STOJAR, DOMINIKA KOSÁROVÁ, LIBOR FRANK,
ANTONÍN NOVOTNÝ, JAN BŘEŇ, JAN HANZELKA, ADAM POTOČŇÁK

BEZPEČNOSTNÍ PROSTŘEDÍ

**SEKTOROVÁ ANALÝZA A IMPLIKACE PRO OZBROJENÉ SÍLY ČR
2020**

RICHARD STOJAR ET AL.

**BRNO
2021**

AUTORSKÝ KOLEKTIV

Mgr. Richard Stojar, Ph.D.

Mgr. Vendula Divišová, Ph.D.

Mgr. Dominika Kosárová, Ph.D., M.A.

PhDr. Libor Frank, Ph.D.

Ing. Antonín Novotný, Ph.D.

Ing. Jan Břeň, Ph.D.

Mgr. Adam Potočňák

Mgr. Jan Hanzelka

Tato odborná studie je dílčím výsledkem projektu DZRO STRATAL - Strategické alternativy, řešeného na Univerzitě obrany.

Recenzenti:

doc. Ing. Jaroslav Varecha, PhD., Katedra vojenskej taktiky a operačního umenia, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši

plk. gšt. Mgr. Ing. Libor Kutěj, Ph.D., Katedra zpravodajského zabezpečení, FVL, Univerzita obrany

[PODÍVEJTE SE I NA DALŠÍ NAŠE PUBLIKACE](#)

Centrum bezpečnostních a vojenskostrategických studií (CBVSS)

CBVSS je součástí Univerzity obrany v Brně a je dle zákona č. 111(1998 Sb., § 22 odst. 1, písm. c), vymezeno jako jiné pracoviště pro vzdělávání a tvůrčí činnost. Jeho posláním je zejména:

- Vědeckovýzkumná činnost v oblastech bezpečnostních studií, strategického leadershipu, vojenského umění, strategického řízení a obranného plánování, která je uskutečňována pro potřeby strategické úrovně rozhodování, řízení obrany státu a výstavby ozbrojených sil ČR.
- Příprava vojenských a civilních odborníků resortu ministerstva obrany a ozbrojených sil v odborných a kariérových kurzech (KGŠ, KVD).
- Expertní, publikační a popularizační činnost (mj. garantuje vydávání časopisů [Vojenské rozhledy](#) a [Obrana a strategie](#)).

ISBN 978-80-7582-375-5

DOI:10.3849/978-80-7582-375-5

Úvod

Cílem této analytické studie je zhodnocení vývoje bezpečnostního prostředí České republiky v roce 2020. Ambicí Centra bezpečnostních a vojenskostrategických studií Univerzity obrany (CBVSS) je poskytnout alternativní pohled do diskuze o důsledcích bezpečnostního vývoje pro formulování a realizaci účinné obranné politiky České republiky. Studie vychází primárně z materiálů zpracovaných CBVSS a z analytických materiálů vyhotovených ve státech sdílejících stejné či obdobné bezpečnostní prostředí a bezpečnostní zájmy. Studie předkládá výsledky komparativní analýzy dostupných otevřených zdrojů a obsahuje hodnocení zvolených státních a nadnárodních aktérů. Pro potřeby studie byla použita sektorová analýza vycházející z přístupů kodaňské školy, popsány jsou zde politický, sociální, environmentální, vojenský a ekonomický sektor. Text analyzuje období uplynulého roku 2020 a snaží se zachytit v jednotlivých sektorech hlavní události a trendy s dopady na bezpečnostní prostředí a identifikovat z nich implikace pro obrannou politiku a ozbrojené síly. Většina sektorů zde reflektuje globální pandemii, snaží se však nezužovat pozornost pouze na tento dominantní jev. Verifikace výstupů byla provedena v rámci expertních jednání za účasti příslušníků MO ČR, AČR a představitelů bezpečnostní komunity.

Výsledky sektorové analýzy jsou znázorněny na obrázku v závěru studie. Relevantní hrozby identifikované v roce 2020 jsou zde rozděleny dle příslušných sektorů, tedy dle povahy chráněné hodnoty nebo zájmu ČR, které ohrožují (např. stabilita euroatlantického prostoru nebo životní prostředí). Zároveň jsou hrozby umístěny v soustředných kruzích odrážejících úroveň jejich působení: lokální - regionální - globální. Některé výzvy se zároveň manifestují ve více sektorech a na více úrovních.

POLITICKÝ SEKTOR

Politický sektor a jeho referenční objekty jsou ohrožovány nestabilitou a napětím na několika úrovních: vnitrostátní (oslabená legitimita vlád, protivládní protesty, působení nestátních aktérů), mezinárodní (zhoršování bilaterálních vztahů mezi státy, zpochybňování hranic), jakož i globální (velmocenské soupeření o pozici globálního lídra). Na uvedených třech úrovních můžeme vidět za rok 2020 na jedné straně přetrvávající či v některých případech dokonce eskalující nestabilitu, přičemž ale najdeme i případy, kdy naopak došlo ke zredukování napětí oproti předchozímu období (pokrok v politickém řešení vnitrostátních ozbrojených konfliktů - Libye, Afghánistán; uznání Izraele čtyřmi arabskými státy; příležitost, ačkoli nedostatečně využita, na nahrazení velmocenského soupeření velmocenskou spoluprací v rámci boje proti viru SARS-CoV-2). Samostatnou analytickou úroveň v rámci politického sektoru představuje i evropský a transatlantický integrační prostor, v jehož rámci je možné zaznamenat výzvy pro soudržnost NATO, jakož i nárůst národního protekcionismu v EU na pozadí pandemie. Všechny čtyři uvedené úrovně byly zároveň ovlivněny právě pandemií, která je charakteristická pro rok 2020.

Vnitrostátní úroveň

V řadě států či samosprávných území (Polsko, Mali, Hongkong, Venezuela aj.) pokračovaly nepokoje z předchozího roku, přičemž v případě Mali eskalovaly až do převratu. Nová vlna nestability vypukla v USA, Etiopii, Bělorusku (ačkoli vnitrostátní napětí zde bylo přítomno již v předchozích letech, ale jeho manifestace v roce 2020 přerostla do nevidaných rozměrů), ale také v dalších státech (mimo jiné z důvodu nesouhlasu s reakcí vlády na pandemii). Právě pandemie prohloubila v roce 2020 již existující socioekonomické problémy a ovlivnila schopnost států poskytovat obyvatelům základní statky a služby, což vedlo k oslabení legitimity vlád. Naopak ke značnému posunu ve snahách o zmírnění napětí došlo v některých dlouhodobých vnitrostátních konfliktech (s různou mírou internacionalizace), a to v Afghánistánu, Libyi a Jižním Súdánu.

Nárůst politické nestability

V několika evropských zemích (Německo, Itálie, Česká republika, Slovensko aj.) ale i v USA obyvatelé protestovali v roce 2020 proti vládním opatřením k zabránění šíření viru SARS-CoV-2. Jednotlivé státy včetně České republiky již na jaře vyhlásily nouzový stav, což umožnilo vládám přijmout epidemiologické opatření včetně omezeného pohybu osob či zákazu shromažďování. Kritické hlasy vůči epidemiologickým opatřením se začaly ozývat zejména od konce léta s nástupem druhé vlny pandemie a s opětovným zaváděním omezení ve většině evropských státech, které protestující v liberálních demokraciích vnímali jako neakceptovatelné omezení jejich svobod či ohrožení ekonomiky. S neustupující pandemií a přetrvávajícími protipandemickými opatřeními tak vícere státy včetně ČR čelily do určité míry krizi legitimacy. Od března 2020, kdy pandemie zasáhla i Českou republiku, zaznamenala ČR výrazný pokles důvěry v stát (zatímco index důvěry v státní aparát byl v březnu 2020 na úrovni 70 %, do září 2020 klesl na úroveň 40 %, přičemž pod hranici 50 % setrval po převážnou zbylou část roku).¹

Nezvládnutá reakce na pandemii ovlivnila důvěru občanů ve vládu i v **Polsku**. Kromě toho, nová vlna protestů vypukla v říjnu poté, co na pozadí zhoršující se epidemiologické situace ústavní soud rozhodl, že interrupce v případě vážného poškození plodu je

¹ NATIONAL PANDEMIC ALARM. Index důvěry ve státní aparát, 2021. Dostupné z: <https://cutt.ly/QzJGg7V>

protiústavní. V různých polských městech vypukla série protestů, které představují největší demonstrace od roku 1989. Demonstranti neprotestovali přitom pouze proti zákazu interrupcí, ale organizátoři požadovali i odstoupení vlády.² Události roku 2020 se promítly do podpory vládní strany Právo a Spravedlnost. Zatímco v březnu byla podpora Kaczyňského strany na úrovni 49 %, v září to bylo o 8 procentních bodů méně a v říjnu klesla o dalších 10 procentních bodů.³

V **Bělorusku** vypukla krize v souvislosti se spornými prezidentskými volbami, které se uskutečnily v srpnu 2020. Protesty proti prezidentovi Alexandrovi Lukašenkovi byly organizovány již v květnu, v reakci na zadržení opozičních kandidátů. Situace kulminovala v den voleb bezprostředně po zveřejnění exit pollů, podle kterých měl Alexandr Lukašenko získat téměř 80 % hlasů, zatímco opoziční kandidátka Svjatlana Cichanouská (manželka uvězněného Sjarheje Cichanouského) necelých 7%.⁴ Ve větších městech Běloruska vypukly protesty, na kterých účastníci vyzývali na spravedlivé sčítání hlasů. Po zveřejnění výsledků voleb demonstrace nabíraly na intenzitě, přičemž protestující požadovali prohlášení voleb za neplatné, propuštění všech zadržených protestujícím a politických vězňů, a potrestání těch, kteří jsou zodpovědní za brutální přístup k protestujícím a zadrženým. Alexandr Lukašenko požadavky odmítal a z organizování protestů obviňoval kupříkladu USA či NATO (konkrétně Polsko, Spojené království ale i Českou republiku). NATO obvinil i z údajného shromažďování vojenské síly na západní hranici Běloruska⁵ a snažil se tím apelovat na Vladimíra Putina, aby poskytl Bělorusku vojenskou pomoc.

Evropský parlament v reakci na události v Bělorusku odmítl uznat Lukašenka za prezidenta a označil ho dokonce za personu non grata v Evropské unii. Zároveň EU poukázala na to, že „na základě spolehlivých informací je vítězkou voleb Svjatlana Cichanouská“.⁶ Cichanouská se vyjádřila, že je připravena vést přechodnou vládu a uspořádat nové svobodné a spravedlivé volby a oznámila vytvoření Koordinační rady za účelem transferu moci, kterou Evropský parlament uznal za legitimního zástupce běloruského lidu.⁷ Následně několik států prohlásilo, že inauguraci Lukašenka nepovažují za legitimní a Evropská unie dokonce uvalila sankce na představitele běloruské moci. Alexandr Lukašenko navzdory tlaku veřejnosti i zahraničí do konce roku 2020 odmítl odstoupit a v Bělorusku nadále pokračovali protesty, na kterých bezpečnostní složky systematicky používali násilí a porušovali lidská práva. Několik států včetně ČR v reakci na uvedené události odvolalo z Běloruska svého velvyslance.

Ve **Spojených státech amerických** se opět aktivovalo hnutí *Black lives matter*, které vzniklo již v roce 2013 s cílem poukázat na nerovnost v přístupu k obyvatelům tmavé pleti a které požaduje boj proti rasismu a proti policejnímu násilí vůči Afroameričanům. Sérii protestů napříč USA spustila vražda Georga Floyda v květnu 2020 během zatýkání

² BOUBÍNOVÁ, Markéta. Kostoly budú čoskoro prázdne. Oveľa skôr ako som dúfala, vraví organizátorka poľských protestov, 1.11.2020, Denník N. Dostupné z: <https://rb.gy/3flk3k>

³ FORRÓ, Tomáš. Poľská príručka kopania vlastných hrobov, 2.11.2020, Denník N. Dostupné z: <https://rb.gy/7ibzbv>

⁴ DW NEWS. Lukashenko wins Belarus presidential vote, according to official exit poll, 9.8.2020. Dostupné z: <https://rb.gy/lbmal>

⁵ DW NEWS. Belarus: Rival rallies as Lukashenko claims NATO deployed to border, 16.8.2020. Dostupné z: <https://rb.gy/o7hs5h>

⁶ EPP GROUP. We call for new and free elections in Belarus, 17.8.2020. Dostupné z: <https://rb.gy/yjlouy>

⁷ EUROPEAN PARLIAMENT. The EU needs to comprehensively review its relations with Belarus, 21.10.2020. Dostupné z: <https://rb.gy/pt9sjk>

v Minneapolisu. Následovaly další případy policejního násilí vůči Afroameričanem, které byly impulsem pro další protesty, kde účastníci požadovali policejní reformu. Na masových protestech se podle odhadů zúčastnilo od 15 do 26 milionů lidí, přičemž od května do července se uskutečnilo v USA přes 4 700 demonstrací, v průměru 140 za den.⁸ Protesty vyústily do odstraňování symbolů konfederace a přispěly k vyhocení konfliktu mezi levicí a pravicí, přičemž v některých městech byly doprovázeny i násilím či vandalismem. Demonstrace se děly na pozadí prezidentské kampaně úřadujícího prezidenta Donalda Trumpa a demokratického protikandidáta Joea Bidena, přičemž právě Trump byl kritiky obviňován z polarizace a podněcování nenávisti a rasismu v americké společnosti. Paralelně s rostoucím společenským napětím se navíc aktivizovala i pravicová extremistická a vigilantistická hnutí (Wolverine Watchmen, Boogaloo Bois aj.), která mimo jiné vyzývají k občanské válce a minimální intervenci státu do občanských práv a svobod. Na podzim byl dokonce překažen jejich plán na únos demokratické guvernérky Michiganu Gretchen Whitmer. V říjnu 2020 Ministerstvo vnitřní bezpečnosti označilo právě domácí násilný extremismus za jednu z největších hrozeb, kterým USA v současnosti čelí na domácí půdě.⁹

Polarizace a napětí v americké společnosti rostly i v souvislosti s prezidentskými volbami, které provázely Trumpova obvinění z údajných volebních podvodů a soudní žaloby na jednotlivé státy. I po oficiálním vyhlášení výsledků, které označili za vítěze Joea Bidena, Donald Trump a zmenšující se kruh jemu blízkých republikánů, i nadále zpochybňovali volby, které považovali za zmanipulované. Mnozí analytici upozorňovali (a naznačovaly to i vyjádření prezidenta Trumpa, který ještě před volbami zpochybňoval korespondenční hlasování), že Donald Trump nemusí uznat výsledky voleb v případě, že prohraje, a může se tak značně zkomplikovat proces předání moci novému prezidentovi, případně vést k bezprecedentní krizi ve Spojených státech. Zatímco Trump pokračoval v zpochybnění voleb i po tom, co soudy jeho stížnosti zamítly, američtí spojenci (a po vyhlášení oficiálních výsledků i Vladimír Putin) poblahopřáli k vítězství Joeovi Bidenovi.

Krizi legitimacy čelily opět i blízkovýchodní režimy, přičemž nejvýrazněji se konflikt projevil v **Libanonu** v souvislosti s výbuchem 2 750 tun dusičnanu amonného, který byl uskladněn v bejrútském přístavu již od roku 2013 a vyžádal si přes 200 obětí. Vláda byla v nadcházejících měsících obviňována nejen z nedostatečného vyvozování odpovědnosti a absentující pomoci obětem výbuchu, ale i z toho, že mohla incidentu předejít. Exploze se tak stala dalším stimulem nespokojenosti a společenského napětí v dlouhodobě přetrvávající politické i ekonomické krizi, kterou navíc v roce 2020 prohloubila i pandemie. Česká republika v reakci na explozi v Bejrútu vyslala do Libanonu humanitární pomoc a záchranáře ze speciální jednotky USART.

Občanská nespokojenost v **Mali** kulminovala v roce 2020 v souvislosti se třemi událostmi: únos opozičního lídra před parlamentními volbami, obvinění prezidenta ze zasahování do výsledků parlamentních voleb a nakonec nezvládnutá situace ohledně koronaviru.¹⁰ Nespokojenost vyústila do demonstrací známých jako *June 5 Movement*. Situace následně kulminovala v srpnu, kdy skupina armádních povstalců (tzv. Národní výbor na spásu lidu) zajala úřadujícího prezidenta Ibrahima Boubacara Keïtu, který od svého prvního zvolení

⁸ WRIGHT, Matthew. Black Lives Matter protests may be the largest in U.S. history..., 3.7.2020, Daily Mail. Dostupné z: <https://rb.gy/swbljt>

⁹ US HOMELAND SECURITY. Homeland Threat Assessment, October 2020. Dostupné z: <https://cutt.ly/0zJGvFj>

¹⁰ ČOŘEJ, Tomáš. Otázky a odpovědi o prevratu v Mali: obávat by sa mohol Trump aj Macron, 20.8.2020, Denník N. Dostupné z: <https://rb.gy/slldhk>

v roce 2013 čelil několika korupčním skandálům. Prezident nakonec pod nátlakem ozbrojených složek rezignoval. V reakci na vnitrostátní politický vývoj v Mali mu Africká unie dočasně pozastavila členství, zatímco ECOWAS apeloval ve prospěch civilního vedení státu a odsoudil protiústavní změny, podobně jako i EU. Převrat odsoudily i USA, Čínská lidová republika (dále už jen ČLR), Turecko či Rada bezpečnosti OSN. Za nového dočasného prezidenta byl nakonec zvolen bývalý ministr obrany a plukovník ve výslužbě N'Daoua, který má být u moci až do prezidentských voleb v roce 2022, zatímco za viceprezidenta byl jmenován plukovník Assimi Goïta, vůdce převratu.¹¹ Dlouhodobým zdrojem nestability na národní úrovni je i konflikt mezi etniky Dogonů a Fulbů, jakož i snaha Tuaregů žijících na severu Mali získat nezávislost, přičemž na své straně mají i militantní islamistické skupiny včetně al-Káidy.

Situace eskalovala i v **Etiopii**, kde napětí mezi vládou a stranou Lidová fronta osvobození Tigraya (TPLF) přerostlo do otevřeného konfliktu, když premiér vojensky zasáhl v regionu Tigray v reakci na údajný útok tigrayských sil na federální vojenskou základnu. Etiopie se tak ocitla na pokraji občanské války. Strana TPLF přišla o své zastoupení ve vládě ještě v roce 2019 a od té doby kritizovala premiéra mimo jiné za posunutí parlamentních voleb údajně z důvodu pandemie. TPLF odmítá premiérovu vizi národní jednoty etnicky heterogenní Etiopie. V případě další eskalace by ale konflikt paradoxně mohl posílit právě snahy o výraznější autonomii i v dalších regionech Etiopie,¹² jakož i ohrozit sousední státy prostřednictvím zatažení do konfliktu (případ Eritreje) ale i migračních vln.

V **Hongkongu** se zvedla další vlna protestů poté, co Peking přijal zákon o národní bezpečnosti pro Hongkong. V zákoně jsou vymezeny čtyři druhy trestných činů, a to separatismus, podvrtná činnost vůči centrální vládě, zasahování zahraničí do místní politiky a terorismus, které jsou postihovány tvrději, přičemž pachatelé mohou být vydáni na trestní stíhání a výkon trestu do pevninské Číny. Kritici poukazují na to, že zákon omezuje občanské svobody, jakož i svobodu a autonomii Hongkongu, čímž porušuje dohodu uzavřenou mezi Pekingem a Spojeným královstvím, na jejímž základě měl v Hongkongu po jeho přechodu pod čínskou správu platit princip „jedna země, dva systémy“. Zákon je zároveň možné vnímat i v kontextu vyjádření čínského prezidenta Si Ťin-pchinga o důležitosti „znovusjednocení všech čínských regionů“¹³ jako krok směrem ke sjednocení. Po expresně rychlém přijetí zákona vyšly do ulic Hongkongu tisíce demonstrantů. Na mezinárodní úrovni zákon kritizovali kromě Spojeného království i USA a EU, přičemž znepokojení vyvolal i na Taiwanu, pro který jde o jasný signál, že systém „jedna země, dva systémy“, který byl v minulosti Taiwanu nabídnut, je nefunkční.

Politická krize pokračuje i ve **Venezuele**, kde ke zvýšení nejistoty došlo v souvislosti s parlamentními volbami v prosinci 2020. USA, EU i Organizace amerických států označili volby, ve kterých zvítězila Madurova koalice, za nelegitimní a předem rozhodnuté. Maduro získáním parlamentu dostane pod kontrolu poslední orgán, který kontrolovala opozice, přičemž se předpokládá, že po získání Národního shromáždění dojde ke zvýšení pravomocí Madura a ekonomická a humanitární krize v zemi se bude i nadále prohlubovat. Otázkou je také, jak tato situace ovlivní dvojvládní, které ve Venezuele nastalo poté, co se na začátku roku 2019 Juan Guaidó (tehdejší předseda Národního shromáždění) prohlásil

¹¹ DIALLO, Tiemoko. Former Mali colonel Ndaw named interim president, junta leader VP, 21.9.2020, Reuters. Dostupné z: <https://rb.gy/9qsfcw>

¹² ČOREJ, Tomáš. Pred rokom dostal Nobelovu cenu za mier. Teraz je jeho krajina na pokraji krvavej občianskej vojny, 13.11.2020, Denník N. Dostupné z: <https://cutt.ly/1jqIF7C>

¹³ DOVČÍK, Jakub. Hongkong ukazuje realitu globálnej Číny po koronakríze, 28.5.2020, Denník N. Dostupné z: <https://rb.gy/1rqhkl>

za prezidenta, přičemž přes 50 států včetně České republiky ho uznalo za legitimního vůdce Venezuely. Guaidó tvrdí, že prezidentem zůstane i po tom, jak se v parlamentu přeskupí síly na základě výsledku voleb, přestože jeho mandát dočasného prezidenta by měl vypršet právě s ustanovením nového parlamentu. Dlouhodobě neřešitelná situace ovlivňuje podporu Guaidóa v rámci společnosti, která od ledna 2019 do konce roku 2020 klesla ze 60 na 30 %. V současnosti se dokonce ukazuje, že většina Venezuelanů nepodporuje ani Guaidóa ani Madura.¹⁴

Zmírnění vnitrostátních konfliktů

Naopak ke zmírnění napětí došlo v **Libyi**, kde převládal chaos od pádu dlouholetého diktátora Muammara Kaddáfího v roce 2011. O moc od té doby soupeří dvě vlády, mezinárodně uznaná vláda národní jednoty v Tripolisu, zatímco východ Libye se ocitl pod kontrolou vlády se sídlem v Tobruku, kterou fakticky vede Chalífa Haftar z pozice samozvaného maršála.¹⁵ Obě vlády prohlásili v srpnu 2020 příměří a v říjnu se v Ženevě konaly jednání vojenských představitelů dvou hlavních znepřátelených stran konfliktu, které vyústily do podepsání dohody o trvalém příměří na celém libyjském území. Obě strany se kromě zastavení bojů dohodli i na výměně zajatců, odchodu zahraničních bojovníků ze země a na otevření leteckých i pozemních koridorů. Na začátku listopadu se následně strany dohodly na praktických krocích implementování dohody o příměří.¹⁶ Zároveň došlo k vytvoření Fóra pro libyjský politický dialog, jehož cílem má být dosažení konsensu ohledně jednotného vládního rámce a uskutečnění celonárodních voleb v co možná nejkratším čase. V tomto kontextu je pozitivně vnímáno i vyjádření úřadujícího libyjského premiéra o jeho záměru odstoupit a přenechat moc sjednocené exekutivě.¹⁷ Krátce na to se začaly v Tunisku pod záštitou OSN mírová jednání znepřátelených stran s cílem přichystat půdu pro prezidentské a parlamentní volby. Dohoda o příměří a následné kroky v rámci mírového procesu jsou historickým milníkem, jehož úspěch bude ale záviset i na postoji externích aktérů, kteří se v Libyi angažovali prostřednictvím dodávek zbraní či bojovníků.

Kromě Libye se v roce 2020 přiblížil k politickému řešení i konflikt v **Afghánistánu**. Průlomovou byla v první řadě dohoda mezi militantním hnutím Taliban a Spojenými státy podepsaná 29. února. Na základě dohody se z území Afghánistánu mají do 14 měsíců stáhnout všechny jednotky NATO, pokud Taliban dodrží podmínky a začne mírové rozhovory s afghánskou vládou. V první fázi USA zredukovaly počet amerických vojáků na 8 600. Další fáze spočívala v eliminování násilí, ve výměně vězňů mezi Talibanem a afghánskou vládou (což bylo zpočátku rázně odmítáno samotnou vládou Afghánistánu, protože nebyla stranou únorové dohody a zdůrazňovala, že výměna vězňů má být předmětem rozhovorů mezi vládou a Talibanem a ne jejich podmínkou)¹⁸, a nakonec v přímých rozhovorech mezi dvěma aktéry. Vůbec k prvním přímým rozhovorům mezi Talibanem a afghánskou vládou nakonec došlo v katarském Dauhá až v září se zpožděním

¹⁴ BÖHMER, Kristina. Kto nepríde volit, nebude jest'. Maduro po voľbách získa poslednú baštu opozície, 7.12.2020, DenníkN. Dostupné z: <https://cutt.ly/ojqlRi1>

¹⁵ ALLAHOUM, Ramy. Libya's war: Who is supporting whom, 9.1.2020, Al Jazeera. Dostupné z: <https://cutt.ly/QjqlYOi>

¹⁶ UN NEWS. Libyan sides agree plan on implementing ceasefire deal, 4.11.2020. Dostupné z: <https://rb.gy/uxvzlk>

¹⁷ UN NEWS. Libya ceasefire: UN relaunches inclusive political forum, amid growing 'sense of hope', 26.10.2020. Dostupné z: <https://rb.gy/89hwwq2>

¹⁸ BBC. Afghan conflict: President Ashraf Ghani rejects Taliban prisoner release, 1.3.2020. Dostupné z: <https://rb.gy/xpz390>

několika měsíců. Rozhovory vzbudily naděje na ukončení dlouholetého konfliktu, ale zároveň se ukázaly značně rozporuplné vize obou stran ohledně postkonfliktní budoucnosti Afghánistánu, které mohou být překážkou pro brzké dosažení mírové dohody. Kromě toho v Afghánistánu působí vedle Talibanu i další nestátní aktéři, včetně například tzv. Islámského státu, kteří budou i v blízké budoucnosti představovat překážku pro stabilní Afghánistán, a to i v případě, že by se Taliban s afghánskou vládou nakonec dohodl.

Krok směrem k politickému řešení dlouhodobého konfliktu udělal i Jižní Súdán, kdy se v únoru podařilo překonat politickou krizi a opoziční lídři na základě dohody z roku 2019 (která měla ukončit šest let trvající občanskou válku) zaujaly pozice v nové vládě. Prezident Kiir následně prohlásil, že válka je oficiálně ukončena.¹⁹ Jižní Súdán ale i nadále čelí mnoha výzvám včetně implementování mírové dohody, rozšířenému násilí a potřeby sjednocení armády, vlády ale i lidu. Právě v souvislosti s opakovaným porušováním příměří Rada bezpečnosti OSN v květnu 2020 obnovila sankce zavedené na Jižní Súdán včetně zbrojního embarga.²⁰

Evropský a transatlantický integrační prostor

V rámci existujících integrací v evropském a transatlantickém prostoru, jejichž součástí je i ČR, můžeme v roce 2020 vidět dva protikladné fenomény z hlediska členské základny. Na jedné straně došlo k posílení transatlantické integrace, když v březnu 2020 vstoupila do NATO Severní Makedonie, která se tak stala jeho třicátým členským státem. V rámci Evropské unie se ale situace pro Severní Makedonii vyvíjela odlišně. Bulharsko v listopadu vetovalo zahájení jednání o vstupu Severního Makedonie do EU z důvodu pomalé implementace dohody mezi oběma státy z roku 2017.²¹ V tomto kontextu Česko spolu se Slovenskem zablokovaly Závěry Rady EU k rozšíření a zdůraznily, že proces rozšiřování nemá být nástrojem řešení bilaterálních sporů.²² Nejen že žádný stát se tak v roce 2020 nepřiblížil k členství v EU, došlo dokonce k vystoupení jednoho z klíčových členských států. Spojené království jako vůbec první stát formálně vystoupilo z EU v únoru 2020 po téměř čtyřech letech vyjednávání. Rok 2020 představoval přechodné období, na závěr kterého se Spojené království a Evropská unie navzdory vícerym kritickým momentům nakonec shodly na konečné podobě obchodní dohody, která bude po 31. prosinci 2020 regulovat jejich vzájemné vztahy. Kromě toho ale přetrvává nejistota, zda Spojené království vůbec „přežije“ Brexit v současné podobě, nebo dojde k posílení odstředivých tendencí ve Skotsku a Severním Irsku, které by se podle některých předpokladů mohlo dokonce usilovat o připojení k Irské republice.²³ Odchod Spojeného království, jedné z nejsilnějších ekonomik EU s jedněmi z nejschopnějších bojových jednotek²⁴, vyvolává otázky i ohledně dopadu Brexitu na obranné kapacity EU, ať už z hlediska bojových skupin

¹⁹ INTERNATIONAL CRISIS GROUP. A Major Step Toward Ending South Sudan's Civil War, 25.2.2020. Dostupné z: <https://cutt.ly/VjqlzZM>

²⁰ UN SC. Security Council Renews Mandate of Expert Panel Overseeing South Sudan Arms Embargo by 12 Votes in Favour, None Against, 3 Abstentions. UN SC press release, 29.5.2020. Dostupné z: <https://cutt.ly/bjqlnJc>

²¹ ECFR. Goran Buldioski, Vessela Tcherneva. How to advance a European solution to Bulgaria's and North Macedonia's dispute, 2.12.2020, European Council on Foreign Relations. Dostupné z: <https://cutt.ly/2jqU5m6>

²² YAR, Lucia. Slovensko a Česko sa postavili Bulharom: Do procesu rozširovania neťahajte bilaterálne problémy, odkazujú, 18.12.2020, Euractiv. Dostupné z: <https://cutt.ly/Pjqlrh7>

²³ GLENNY, Misha. Boris Johnson Is Losing The Union, 17.9.2020. Dostupné z: <https://rb.gy/lrhaee>

²⁴ GIEGERICH, Bastian, MÖLLING, Christian. The United Kingdom's contribution to European security and defence. IISS, 2018. Dostupné z: <https://cutt.ly/pzJGWm4>

EU (*EU Battle Groups*) nebo vojenských zahraničních misí EU, v rámci kterých Spojené království hrálo významnou roli zejména v oblasti organizační, řídicí či diplomatické.

Vedle završujícímu se Brexitu byla hlavní výzvou pro Evropskou unii v roce 2020 pandemie. V této souvislosti se projevil národní protekcionismus, kdy jednotlivé státy napříč EU přijímaly na národní úrovni různá protipandemická opatření bez výraznější koordinace v rámci EU. K bezprecedentnímu kroku došlo, když státy Evropské unie a Schengenského prostoru uzavřely své hranice. Pandemie byla zároveň zneužívána i k populistickým účelům. Kromě toho napříč EU došlo k výrazné polarizaci společnosti, což se projevilo při výše uvedených protivládních protestech. Nadále přetrvávaly i autoritářské tendence ve dvou členských státech EU, v **Maďarsku** a v **Polsku**. Právě v této souvislosti byla částečně ohrožena soudržnost EU, resp. proces přijímání konsensuálních rozhodnutí, což se projevilo i při schvalování evropského rozpočtu. EU v reakci na pandemii a její ekonomické dopady přijala plán obnovy, který má členským státům pomoci revitalizovat ekonomiky a posílit veřejné investice po překonání pandemie. Schválení rozpočtu na následujících sedm let v hodnotě 1,1 bilionu eur a fondu obnovy v hodnotě 750 miliard eur²⁵ bylo ale ohroženo vetem Maďarska a Polska, které nesouhlasily s návrhem podmínit přidělování evropských financí fungujícím systémem právního státu. Právě Maďarsko a Polsko přitom čelí v posledních letech kritice z oslabování právního státu a liberální demokracie. V obou státech i v roce 2020 docházelo k posilování kontroly vládních stran nad jednotlivými složkami moci a ohrožení systému brzd a protivah, který je základem fungování právního státu. Oba státy nakonec stáhly své veto až po přijetí kompromisu navrženého Německem. Prolomení patové situace je sice úspěchem, ale zároveň kritici vyjádřili obavy, zda kompromisem nedochází k oslabení požadavků právního státu, což by podle nich mohlo vést k ohrožení důvěry v orgány EU a její hodnoty.

Kromě toho EU i NATO čelily výzvě i ve **východním Středomoří**, kde opět eskaloval konflikt mezi Tureckem na jedné straně a Řeckem a Kyprem na straně druhé z důvodu námořní hranice. Ankara dlouhodobě zpochybňuje nároky Řecka a Kypru ve východním Středomoří a v příslušné oblasti provádí geologický průzkum. Řecko v roce 2020 obvinilo Turecko z provokace vojenskou silou, když Ankara vyslala průzkumnou loď doprovázenou tureckými námořními silami na území, které Atény považují za součást své výlučné ekonomické zóny. Řecko na to reagovalo pohotovostí vlastních ozbrojených sil s podporou francouzské letky. Francouzský prezident Emanuel Macron v tomto kontextu dokonce prohlásil, že Turecko již není pro EU partnerem ve východním Středomoří a vyzýval Evropu k tvrdšímu postoji vůči asertivní politice Turecka.²⁶ Zároveň v reakci na kroky Turecka USA vyslaly do východního Středomoří letadlovou loď za účelem společného vojenského cvičení s Řeckem, jež kopírovalo hranice Řeckem nárokované výlučné ekonomické zóny. Turecko navíc vyslalo průzkumné lodě i k severní části Kypru, jejíž samostatnost neuznává kromě Ankaru žádný jiný stát.²⁷ Kypr a Řecko protestovaly i proti tureckým aktivitám v Libyi, přičemž Ankaru obviňují, že si s libyjskou mezinárodně uznanou vládou (kterou Ankara vojensky podporuje) rozdělili východní Středomoří bez ohledu na stávající ekonomické zóny v oblasti. Erdogan tak i v roce 2020 pokračoval v asertivní politice, což znepokojovalo státy regionu (včetně Egypta), jakož i turecké spojence v rámci Aliance. Erdoganova asertivní politika představuje výzvu pro NATO i EU. Na jedné straně ohrožuje

²⁵ CONSILIUM.EUROPA. Plán obnovy pro Evropu. Dostupné z: <https://cutt.ly/yjgljQn>

²⁶ ČT24. Turecko už není partnerem, Unie musí být tvrdší a jednotnější, tvrdí Macron. 10.9.2020. Dostupné z: <https://cutt.ly/GzJGTsA>

²⁷ Obyvatelé Severního Kypru si v říjnu zvolili prezidentem Erdoganem podporovaného kandidáta Ersin Tatara označovaného i za populistického nacionalistu.

homogennost a soudržnost NATO, neboť se zde do sporu dostaly dva členské státy Aliance, na druhé straně zpochybňuje územní suverenitu dvou členských států EU. Kontroverzně bylo vnímáno i rozhodnutí prezidenta Erdogana přeměnit chrám Hagia Sofia z muzea opět na mešitu. Tento krok bývá interpretován i jako součást Erdoganovy strategie posílit status Turecka jako regionální mocnosti²⁸ či jedné z vedoucích sil islámského světa.

V neposlední řadě nadále přetrvávala v Evropě hrozba radikalizace, což se projevilo při teroristickém útoku ve Vídni v listopadu 2020 spáchaném potomkem albánských imigrantů pocházejících ze Severní Makedonie. Ve srovnání s útoky v evropských metropolích z předešlých let se sice jednalo o menší útok, který si vyžádal čtyři oběti, ale hrozba terorismu se tím posunula opět blíže k území ČR a ukázalo se, že i přes přetrvávající pandemii a restriktivní opatření představuje terorismus i nadále hrozbu pro evropskou bezpečnost.

Mezinárodní úroveň

Na mezinárodní úrovni jsme v roce 2020 na jedné straně byli svědky pokračování či obnovení starých sporů mezi státy (včetně již výše zmíněného sporu ve východním Středomoří), ale zároveň vidíme i snahy o zmírnění napětí ve vztazích arabských států a Izraele.

Nárůst nestability a napětí v bilaterálních vztazích

V září 2020 došlo k eskalaci konfliktu v oblasti **Náhorního Karabachu**. Arménie a Ázerbájdžán se navzájem obviňovaly z porušení příměří, které více méně převládalo od roku 1994. Po několika týdnech bojů se nakonec Ázerbájdžán podporovaný Tureckem prohlásil za vítěze, přičemž v dohodě zprostředkované Moskvou Arménie ztratila značnou část Náhorního Karabachu. Ruská federace zároveň vyslala na území mírové jednotky, které mají dohlížet na ukončení bojů i kontrolovat koridor mezi Náhorním Karabachem a exklávou Ázerbájdžánu Nachičevan. Z politického hlediska dohoda neřeší status zneuznaného státu Náhorní Karabach. Její význam spočívá ve změně geopolitických reálií v oblasti Náhorního Karabachu (posílení pozice Ázerbájdžánu, přítomnost ruských vojsk), přičemž zároveň zasadila nové potenciální jablko sváru nejen mezi Arménie a Ázerbájdžán (pocit křivdy na straně Arménie), ale přispěla k napětí uvnitř arménské společnosti. V Jerevanu bezprostředně po kapitulaci vypukly protesty, v nichž demonstranti odmítali dohodu, kapitulaci označili za potupnou, považovali ji za zradu či diktát vnucený Jerevanu a požadovali rezignaci premiéra Nikola Pašinjana.

Začátkem roku 2020 došlo k vyostření vztahů mezi **USA a Íránem** poté kdy americká administrativa vydala pokyn k likvidaci generála Kásima Sulejmaniho, vojenského velitele jednotek al Quds (jedné ze součástí Íránských revolučních gard), považovaného i za druhého nejmocnějšího muže v Íránu. Sulejmani byl Američany označen za teroristu, přičemž ho obviňovali ze schvalování útoků na americké cíle na Blízkém východě. Události předcházely útok na americkou leteckou základnu v Iráku koncem roku 2019 a následný útok na americkou ambasádu v Bagdádu, přičemž Washington útoky připisoval šíitským milicím podporovaným Íránem. Vražda Sulejmaniho nakonec přispěla nejen k eskalaci napětí ve vzájemných americko-íránských vztazích, ale také k částečnému sjednocení íránského lidu kolem zavražděného generála, jakož i k posílení protiamerického narativu v Íránu. Komentátoři poukazují na to, že útok na Sulejmaniho v konečném důsledku oslabil reformní proudy ve společnosti, a naopak posílil ty frakce, které odmítají

²⁸ HIRMAN, Karel. Grécka armáda je kvůli Turecku v bojovej pohotovosti, 22.7.2020, DennikN. Dostupné z: <https://cutt.ly/bzJGP8D>

normalizaci vztahů se Západem.²⁹ Írán sliboval odvetu, která nakonec přišla pět dní po vraždě v podobě raketového útoku na americké základny v Iráku. K částečnému zmírnění situace došlo až po tragickém incidentu, kdy Írán v rámci vyhoceného napětí sestřelil ukrajinské civilní letadlo, což naopak vyvolalo další protivládní nepokoje v iránské společnosti. Írán kromě toho v roce 2020 přišel i o jaderného vědce Mohsena Fachrízádeha, který byl pravděpodobně zlikvidován Mossadem, což zvýšilo přetrvávající napětí v iránsko-izraelských vztazích. Uvedené události měly přímý dopad i na dění v Iráku, kde i v roce 2020 pokračovaly protivládní protesty, přičemž napětí zintenzívnělo právě po vraždě Soleimaniho. Na pozadí vyhocených vztahů mezi Íránem a USA a eskalujícího konfliktu v rámci Iráku se zhoršila bezpečnostní situace i pro zahraniční mise v Iráku, což vedlo ke stažení části zahraničních vojsk a přímo to ovlivnilo i české působení na území Iráku.

Napětí přetrvávalo i ve vztazích mezi **Etiopií a Egyptem** z důvodu výstavby přehrady na Modrém Nilu, což Egypt považuje za existenční hrozbu. Donald Trump se dokonce vyjádřil, že Egypt by mohl přehradu bombardovat, pokud se konflikt nevyřeší politicky.³⁰ Vyjádření odsoudila Etiopie jako „podněcující válku“ a krátce na to byla obnovena jednání mezi Egyptem, Etiopií a Súdánem za účasti Africké unie, Evropské unie a Světové banky. Jednání ale i tentokrát selhaly a státem se nepodařilo dohodnout se na naplňování a fungování přehrady tak, aby neohrozila přítok vody do Egypta a Súdánu. Etiopský projekt je v současnosti dokončen z více než tří čtvrtin a plné energetické výkonnosti by přehrada měla dosáhnout v roce 2023.³¹

Zmírnění konfliktního potenciálu mezi arabskými státy a Izraelem

Rok 2020 je významným z hlediska normalizace vztahů mezi **Izraelem a čtyřmi arabskými státy**: Spojenými arabskými emiráty, Bahrajnem, Súdánem a Marokem. Uvedené státy tak následovaly příklad Egypta a Jordánska, které uznaly stát Izrael v letech 1979 a 1994. Dohoda o plnohodnotném navázání diplomatických styků Izraele se Spojenými arabskými emiráty a Bahrajnem byla podepsána v září v USA, které dohodu zprostředkovaly. V říjnu podepsal dohodu o normalizaci vztahů s Izraelem i Súdán, přičemž paralelně s tím prezident Trump oznámil, že Súdán bude vyškrtnut ze seznamu států sponzorujících terorismus.³² Následně v prosinci, po oznámení normalizace vztahů mezi Marokem a Izraelem, Donald Trump prohlásil, že USA uznávají svrchovanost Maroka nad Západní Saharou. Spekuluje se, že následovat by mohly další arabské státy, přičemž nejčastěji se v tomto kontextu skloňuje Omán, Mauretánie, či dokonce Saúdská Arábie.³³ Naopak, Katar, Kuvajt a Alžírsko kategoricky odmítly uznat Izrael, dokud nebude vyřešena otázka okupovaného palestinského území a vytvořen palestinský stát. Na jedné straně tak dochází k uvolňování napětí mezi Izraelem a částí arabského světa, ale na druhé straně tento nový trend se znepokojením sleduje Írán, který považuje Izrael za úhlavního nepřítele na Blízkém východě. Zároveň je otázkou, jak se k problematice postaví

²⁹ KANGARLOU, Tara. Despair, defiance in Iran after US killing of Qassem Soleimani, 4.2.2020, Al Jazeera. Dostupné z: <https://rb.gy/zp8ewj>

³⁰ AL JAZEERA. Sudan, Egypt and Ethiopia resume Nile mega-dam talks, 2.11.2020. Dostupné z: <https://cutt.ly/hjqU0s6>

³¹ AL JAZEERA. Nile dam talks between Egypt, Ethiopia and Sudan fail again, 5.11.2020. Dostupné z: <https://cutt.ly/mjqU33c>

³² CHAPPELL, Bill. Sudan And Israel Agree To Normalize Relations In U.S.-Brokered Deal, 23.10.2020, npr. Dostupné z: <https://rb.gy/vutet3>

³³ ASEM, Sondos., BENOIST, Chloé. Arab normalisation with Israel: Who is next? 16.9.2020, Middle East Eye. Dostupné z: <https://rb.gy/qtrts2>

prezident Joe Biden, když právě USA pod vedením jeho předchůdce v úřadě sehrály klíčovou roli v normalizaci vztahů arabských států s Izraelem.

Globální úroveň - velmocenské soupeření na pozadí pandemie

Pandemie ovlivnila dynamiku velmocenského soupeření. Někteří tvrdí, že možnost konfrontace většího rozsahu se v krátkodobém horizontu snížila³⁴ vzhledem k tomu, že státy se soustředí na pandemii, přičemž i ozbrojené síly v tomto směru hrají významnou roli. Jiní zas poukazují na to, že samotné velmocenské soupeření se zintenzivnilo právě v důsledku pandemie,³⁵ přičemž došlo k několika incidentům v rámci tzv. „pandemického odstrašení“, kdy velmoci demonstrovaly svoji sílu a zájmy. Ať už se jedná o ruské manévry ve vzdušném prostoru NATO na severu Evropy či v blízkosti Aljašky, nebo o vyslání amerických torpédoborců do oblasti Arktidy a následně do Barentsova moře (vůbec poprvé od 80. let), či vyslání čínské letadlové lodi do blízkosti Japonska a Taiwanu, po tom co se americká letadlová loď USS Theodore Roosevelt stáhla z důvodu nákazy stovek členů posádky virem SARS-CoV-2.³⁶ Kromě tradiční demonstrace síly, která provázela velmocenské soupeření i v předchozích letech, na pozadí pandemie je možné zaznamenat i některé nové trendy, a to zejména soupeření o postavení zodpovědného globálního lídra v oblasti boje proti pandemii, ale také o ovládnutí informačních toků týkajících se koronaviru. V první oblasti vidíme určitý ústup USA v souladu s Trumpovou politikou „America first“, zatímco vzniklé vakuum se snaží do určité míry zaplnit ČLR.

Přesto, že se jedná o virus pocházející z ČLR, odkud se rozšířil do celého světa (přičemž Peking je obviňován z toho, že zpočátku existenci viru popíral, což umožnilo jeho nekontrolované šíření), později chtěla právě ČLR vystupovat jako zodpovědná mocnost a globální aktér v boji proti pandemii³⁷, která jako jedna z mála dostala virus pod kontrolu a vyhnula se tzv. druhé vlně. Na druhou stranu, americký prezident Donald Trump situaci ohledně pandemie od začátku zlehčoval a navzdory varování odmítal uznat vážnost situace³⁸. USA byly kritizovány, že nemají národní testovací plán, přičemž zároveň odmítly AKční plán WHO pro boj proti pandemii.³⁹ Boj proti pandemii se stal i jedním z klíčových témat prezidentské předvolební kampaně, která vrcholila v období, kdy v USA nastoupila třetí vlna epidemie. Zatímco v listopadu USA zaznamenávaly denní přírůstky počtu nakažených překračující hranici 100 000, ČLR podle oficiálních údajů měla méně než 50 nových případů denně. Do konce prosince se rozdíl zvýšil v poměru 240 000 ku 100.⁴⁰ Různý přístup ČLR a USA během Trumpovy administrativy k pandemii a různý průběh samotné pandemie v obou státech ohrozil reputaci demokracie i americkou soft power. Obě utrpěly v důsledku nezvládnuté pandemie v USA, zatímco naopak autoritativní režim v ČLR si dokázal v konečném důsledku na základě oficiálních čínských dat s krizí poradit lépe.⁴¹

³⁴ CHILDS, Nick. Great-power competition and COVID-19, 29.5.2020, IISS. Dostupné z: <https://rb.gy/fuxd3q>

³⁵ OWEN, John M. The pandemic and great power competition, 16.9.2020. University of Virginia, Miller Center. Dostupné z: <https://rb.gy/tzmcnl>

³⁶ CHILDS, ref. 34

³⁷ OWEN, ref. 35

³⁸ MANNING, Robert A. COVID19 Aggravates Great Power Competition, 5.5.2020, Valdai Discussion Club. Dostupné z: <https://rb.gy/i6stcf>

³⁹ Ibid

⁴⁰ JHU. COVID-19 Dashboard..., John Hopkins University, Coronavirus Research Center, 1.1.2021. Dostupné z: <https://rb.gy/6ymoch>

⁴¹ OWEN, ref. 35

Pekingem prezentovaný úspěch při potlačení viru posloužil čínské komunistické straně v rámci propagandy ve snaze poukázat na nadřazenost čínského systému.⁴² Kromě toho USA za Donalda Trumpa odmítly pozici lídra v rámci globálního řešení pandemie, čímž přenechaly prostor právě jiným subjektům, včetně ČLR. Jen několik dní poté, co Donald Trump prohlásil, že USA nebudou přispívat do WHO, Peking oznámil, že přispěje částkou 30 milionů USD.⁴³ ČLR dokonce obvinila USA z politizace pandemie⁴⁴ a zdůraznila, že bude spolupracovat s mezinárodním společenstvím včetně Ruské federace, aby podpořila vedoucí úlohu WHO v globální protipandemické spolupráci.⁴⁵ Zůstává ale faktem, že to byl právě počáteční přístup autoritativního čínského režimu, který způsobil, že potenciálně potlačitelná epidemie se vymkla kontrole a přerostla v pandemii⁴⁶, která do konce roku 2020 připravila o život celosvětově přes 1,7 milionu lidí⁴⁷. I z tohoto důvodu se ČLR snaží přepsat narativ a uplatňuje tzv. „rouškovou diplomacii“ v rámci které vyváží roušky, ochranné obleky a ventilátory do států v nouzi, a to především na Blízkém východě a ve východní a střední Evropě. Peking se tím zároveň snaží vyslat signál do nitra státu, neboť v důsledku pandemie zaznamenala ČLR v prvním čtvrtletí 2020 ekonomický pokles o 6,8 %, přičemž ekonomický růst je jedním z pilířů legitimacy Komunistické strany Číny.⁴⁸ Kromě toho ČLR potřebuje uklidnit společenské nepokoje spojené s jejím počátečním přístupem k viru.

Ruská federace na rozdíl od USA přijala protipandemická opatření dříve. Kromě toho Rusové podpořily své čínské protějšky investující do WHO, když po tom co Donald Trump zpochybnil působení organizace, Moskva vystoupila na její obhajobu.⁴⁹ Velmocenské soupeření probíhalo i v oblasti vývoje vakcín. Ruská federace jako vůbec první na světě schválila vakcínu (Sputnik V) již v srpnu 2020, což ale na mezinárodní scéně vyvolalo určité pochybnosti ohledně dostačujícího vědeckému výzkumu a diskuse o bezpečnosti a účinnosti vakcíny. Přesto Ruská federace už v roce 2020 uzavřela první smlouvy ohledně vývozu vakcíny. Před Vladimírem Putinem ale stojí ekonomické i politické výzvy vzhledem k dopadu pandemie jakož i poklesu cen ropy na ekonomiku, která v posledních letech zaznamenávala slabý růst⁵⁰, což může ovlivnit i vnímání legitimacy vlády a režimu.⁵¹ Zároveň je třeba zmínit další dvě události, které sice nesouvisejí s pandemií, ale jsou důležité pro vnitropolitický vývoj Ruské federace, jakož i její renomé na mezinárodní scéně. V první řadě ruský prezident Putin si v roce 2020 posílil své postavení tím, že nechal v referendu schválit změnu ústavy, která mu mimo jiné umožní kandidovat na prezidenta další dvě volební období. Kromě toho došlo k dalšímu medializovanému útoku

⁴² WEISS, Jessica Chen. The pandemic and great power competition, 16.9.2020, University of Virginia, Miller Center. Dostupné z: <https://rb.gy/tzmcnl>

⁴³ MANNING, ref. 38

⁴⁴ Skupina republikánů v USA vyjádřila rozhořčení nad zvolením ČLR za člena Rady OSN pro lidská práva. Argumentovali nejen tím, že Čína zaváděla svět na počátku vypuknutí koronaviru, ale poukazují i na systematické porušování lidských práv v Sin-tiangu.

⁴⁵ JOSCELYN, Thomas. The Coronavirus Pandemic Exposes Fault Lines in the 'Great Power Competition', 15.4.2020, Foundation for Defence and Democracies. Dostupné z: <https://rb.gy/wb06ct>

⁴⁶ TWINING, Daniel, QUIRK, Patrick. Winning the Great Power Competition Post-Pandemic, 11.5.2020, The American Interest. Dostupné z: <https://rb.gy/ibwtvr>

⁴⁷ JHU, ref. 40

⁴⁸ MANNING, ref. 38

⁴⁹ JOSCELYN, ref. 45

⁵⁰ WORLD BANK. GDP growth (annual %) - Russian Federation, 1.1.2021. Dostupné z: <https://rb.gy/7yfacu>

⁵¹ MANNING, ref. 38

na opozičního kritika Kremlu, Alexeje Navalného, který byl otráven látkou typu noviček, jak se prokázalo během jeho následné hospitalizace v Německu. Podle investigativního projektu Bellingcat stojí za otravou jednotka tajné služby FSB, která se specializuje na chemické zbraně,⁵² což ale Moskva odmítá.

Velmocenské soupeření probíhá na pozadí pandemie již tradičně i v informační oblasti. Donald Trump si osvojil výraz „čínský virus“ s cílem zdůraznit jeho původ a diskreditovat tak ČLR, zatímco Zhao Lijian, mluvčí čínského ministerstva zahraničí, přišel s teorií o tom, že virus má původ v USA, přičemž do Wuhanu ho údajně měla přinést americká armáda.⁵³ Ruská státní televize zase převzala narativ o tom, že virus je uměle vytvořen, a tudíž nemá přirozený původ.⁵⁴ Terčem dezinformačních aktivit a hybridní strategie velmocí jsou již tradičně i evropské státy, což může do určité míry negativně ovlivnit i důvěru obyvatel ve stát či v integrační seskupení, jejichž členem je i ČR.

Implikace pro ozbrojené síly ČR

V roce 2020 jsme mohli zaznamenat na jedné straně pokračující trendy z minulých let (občanská nespokojenost a protivládní protesty v Polsku a v Hongkongu, politická a humanitární krize ve Venezuele), které v případě Mali vyústily až do vojenského převratu, což přímo zasáhlo i AČR, protože v daném období ČR velela misi EUTM (pro ČR historicky první velení zahraniční mise EU). Vývoj v Mali bude mít i nadále dopad na AČR, vzhledem k tomu, že v druhé polovině roku 2022 plánuje ČR opět převzít velení mise EUTM. Irák zas poukázal na riziko, kdy vnitrostátní konflikt, ale i případné přelití konfliktu na území státu, kde působí AČR v rámci mezinárodní mise, může přímo ovlivnit nejen úkoly, ale i samotnou přítomnost českých vojáků na území konkrétního státu.

Kromě toho došlo na vnitrostátní úrovni k destabilizaci a protestům v Bělorusku po prezidentských volbách, ale i v Arménii po přijetí mírové dohody. Obě území patří do zájmové sféry Ruské federace, což má dopad i na vývoj situace (uznání legitimacy Alexandra Lukašenkina prezidentem Putinem) a dynamiku konfliktu (zprostředkování dohody mezi Arménií a Ázerbájdžánem a dohled nad jejím dodržováním ruskými vojáky). Lze očekávat, že Ruská federace bude v regionu hrát významnou roli i nadále. Zároveň obecně platí, že s každou novou destabilizací států či eskalací konfliktu vzniká do budoucna možnost potenciálního nasazení ozbrojených sil v rámci operací mezinárodního krizového managementu, což se přímo může dotknout i ČR jako členského státu organizací kolektivní bezpečnosti a obrany. Na druhé straně, na Blízkém a Středním východě jsme mohli vidět částečné uklidnění situace, ať už z hlediska normalizace vztahů mezi arabskými státy a Izraelem, jakož i z hlediska pokroku v úsilí o mírové řešení konfliktu v Afghánistánu a v Libyi. Právě politické řešení uvedených konfliktů může ovlivnit i další úkoly pro AČR, ať už ve smyslu stažení vojáků (případ Afghánistánu) nebo ve smyslu potenciální nové mise OSN či jiné mezinárodní organizace, která by dohlížela na dodržování příměří (Libye, Jižní Súdán). Pro další vývoj velmocenských vztahů a budoucí podobu globálního řádu bude klíčovou politika nového amerického prezidenta Joea Bidena, která ovlivní nejen bilaterální vztahy s ČLR a Ruskou federací, ale může ovlivnit i směřování NATO, a tedy i úkoly pro ČR jako členského státu Severoatlantické aliance. Kromě toho projevem velmocenského soupeření jsou i vlivové aktivity velmocí, kterým terčem je i ČR, a tedy do určité míry i AČR. V tomto kontextu se jeví jako nutné posílit

⁵² BELLINGCAT. FSB Team of Chemical Weapon Experts Implicated in Alexey Navalny Novichok Poisoning, 14.12.2020. Dostupné z: <https://cutt.ly/0jqUHYb>

⁵³ ZHAO, Lijian. Twitter, 12.3.2020. Dostupné z: <https://rb.gy/nqwgfb>

⁵⁴ SARDARIZADEH, Shayan, ROBINSON, Olga. Coronavirus: US and China trade conspiracy theories, 25.4.2020, BBC. Dostupné z: <https://rb.gy/i4r0er>

odolnost populace, ale i samotné AČR vůči hybridním aktivitám především ze strany Ruské federace a ČLR.

Co se týče euroatlantického integračního prostoru, Česká republika bude v nadcházejícím období čelit i výzvě, jak se postavit vůči Turecku (zejména v kontextu Macronových výzev na tvrdší postoj včetně sankcí), které jednak ohrožuje soudržnost Aliance, ale zároveň je vzhledem k aktivitám ve východním Středomoří označované za zdroj nestability na hranicích EU. Další eskalace situace může zásadně ovlivnit fungování NATO a přinést s sebou nové úkoly pro členské státy NATO i EU, včetně jejich ozbrojených sil. Kromě toho bude ČR čelit výzvě, jak reagovat na neliberální a autoritativní tendence v Polsku a Maďarsku, zejména z hlediska dialogu mezi zeměmi ve formátu V4. Maďarsko i Polsko se odklonily od hodnot, ke kterým se hlásí ČR a které jsou zároveň pilířem EU, a proto je legitimní otázka, jak uvedené tendence ve dvou státech V4 ovlivní fungování tohoto neformálního seskupení v blízké budoucnosti. Hrozí, že by potenciálně mohlo dojít k paralyzaci nástroje, který posiloval hlas střední Evropy na půdě EU, ale i k případnému zkomplikování spolupráce v rámci V4 i v oblasti obrany a bezpečnosti. V neposlední řadě vzhledem k odchodu Spojeného království z EU je možné očekávat zvýšené nároky a tlak na ostatní členské státy EU včetně ČR z hlediska potřeby vykompenzovat příspěvky do evropské bezpečnosti a obrany, o které EU přišla v důsledku Brexitu.

VOJENSKÝ SEKTOR

Ve vojenském sektoru v roce 2020 dominovaly opět jako v předchozím období dlouhodobě probíhající konflikty. Jednalo se zejména o regionální konflikty s proměnlivou intenzitou, založené na dlouhodobém napětí s velkým potenciálem eskalace. V některých konfliktech lze v roce 2020 deklarovat zásadní změny dané projekcí vojenské síly a efektivitě vojenského řešení. V ostatních případech nelze mluvit o výrazné dominanci některého ze zúčastněných aktérů, lze však identifikovat posun ve snaze o dosažení politického řešení.

Na samotném počátku roku 2020 vyvolal velké napětí v blízkovýchodním regionu smrtící útok USA na generála Íránských revolučních gard a velitele speciálních jednotek *Quds* Kásima Sulejmáního během jeho návštěvy Íráku. Tato kontroverzní operace, motivovaná patrně i vnitropolitickými potřebami americké administrativy, znamenala mimo další eroze standardů mezinárodních vztahů i vyhocení bezpečnostní situace v oblasti Perského zálivu s velkým eskalačním potenciálem. Relativně zdrženlivá odvetná reakce Íránu se omezila na ojedinělý raketový úder na vojenskou základnu amerických sil na území sousedního Íráku, nicméně narůstající konflikt vzhledem k rezervovanosti obou aktérů již dále neeskaloval. V návaznosti na jednostranný americký postup nerespektující íráckou suverenitu vyzval írácký parlament USA, aby neprodleně realizoval stažení všech svých jednotek z íráckého teritoria. USA reagovaly limitovaným omezením své přítomnosti a působení v Íráku, v politické rovině se poté podařilo narůstající nesoulad s íráckým partnerem částečně urovnat. O senzitivě události vypovídá i skutečnost, že na íránský raketový úder vedený regulárními silami z Íránu již USA zcela bezprecedentně nijak, mimo verbálního odsouzení, nereagovaly. Přestože poté již nedošlo k zásadnímu vyhocení počínajícího konfliktu a následné přímé vojenské konfrontace mezi USA a Íránem, zůstává vztah těchto dvou aktérů jedním z nejvíce konfliktních v celosvětovém měřítku. Konfrontační potenciál těchto negativních vztahů posilují i regionální ambice íránského rivala Saudské Arábie a její zapojení do proxy konfliktu v Jemenu, kde Írán patří k významným externím aktérům, i íránská participace v syrském konfliktu a jeho úzká kooperace s libanonským hnutím Hizballáh. A nelze v tomto kontextu opomenout antagonistický vztah Íránu a Izraele, který se i v roce 2020 projevil sérií útoků izraelských sil na íránské či proiránské ozbrojené formace v sousední Sýrii či zvýšenou intenzitou izraelské hybridní války (kyberútoky a pokračující cílené vraždění špiček íránského jaderného programu).

V rámci konfliktu v Sýrii lze v roce 2020 sledovat fázi relativní stability, dané výsledky vojenských operací v předchozích letech. Prakticky lze již mluvit o marginalizaci syrské ozbrojené opozice, s výjimkou specifického postavení syrských kurdských sil. Vládní síly upevnily kontrolu nad většinou státního teritoria, s výjimkou severu a severovýchodu Sýrie několika menších izolovaných lokalit. Stabilita je zde aktuálně dána syrsko-tureckou dohodou a respektováním v předchozím období ustanovené demilitarizované zóny. K eventuální úplné realizaci vojenského řešení a porážce ozbrojené opozice tak syrským vládním silám brání turecká angažovanost v regionu, nicméně riziko vojenské konfrontace s tureckým aktérem je zde vnímáno velmi senzitivně a syrská armáda ani přes podporu svých externích spojenců zdaleka nedisponuje potenciálem, který by z ní činil ve vztahu k tureckým silám rovnocenného aktéra schopného reagovat na tureckou asertivitu a aktivity na syrském teritoriu. Turecko mělo v roce 2020 dle různých zdrojů disponovat přímo na syrském teritoriu cca 15 000 vojáky, nicméně jejich udávané počty, event. početní stavy jejich místních spojenců nejsou vzhledem k bezprostřední blízkosti syrsko-turecké hranice a za ní dislokované turecké vojenské infrastruktury relevantní a mohou být v krátkodobém termínu výrazně navýšeny či sníženy dle aktuálních tureckých potřeb. Turecká vojenská superiorita v oblasti tak patrně i do budoucna znemožní úplnou

konsolidaci syrské vládní moci na celém teritoriu syrského státu. Specifické postavení v tomto konfliktu nadále zaujímají síly syrské kurdské ozbrojené opozice kontrolující zejména severovýchod země. Jejich pozice je konfrontační vůči oběma regionálním mocenským konkurentům, jak vládního, tak zejména tureckého aktéra. Z tohoto důvodu neusilují ani v roce 2020 vládní síly o dosažení vojenské kontroly nad Kurdy ovládaném teritoriu a je zde snaha nalézt politické řešení patové situace. V zásadě rok 2020 přinesl relativně klidné období, bez větší intenzity bojové činnosti mezi všemi hlavními aktéry a opět potvrdil trend zásadního významu externích aktérů v tomto konfliktu.

Stejné charakteristiky a negativní dopady na regionální stabilitu vykazoval v roce 2020 dlouhodobý konflikt v Jemenu. Jemenský konflikt odrážející dlouhodobé latentní napětí v jemenské společnosti, získal postupně charakter regionální konfrontace se vzrůstající intenzitou. Dlouhodobá válečná konfrontace zde vedla v předchozím období i k jedné z největších humanitárních krizí současnosti. Je zde možné sledovat dlouhodobou mocenskou konfrontaci regionálních externích aktérů a proměnlivou intenzitu vojenského působení. Konflikt nevykazuje v roce 2020 zásadní charakteristiky intenzivní vojenské konfrontace, aktuální závažnost je dána spíše katastrofální situací v nevojenském sektoru. Jemen zaujímá za rok 2020 první místo ve *Fragil States Index*⁵⁵ a druhé místo v *Global Hunger Index*.⁵⁶ Vzhledem k charakteru konfliktu a jeho aktérům je zde však trvale přítomna i hrozba přímé vojenské konfrontace regionálních rivalů Íránu a Saúdské Arábie, event. zapojení dalších externích aktérů a využití místních proxy sil v sunnitsko-šiiitském konfliktu či s jinou motivací.

Stálou pozornost si udržuje konflikt v **Afghánistánu**. Tento primárně vnitrostátní konflikt s výrazným externím zapojením je dlouhodobého charakteru a zátěž, kterou představuje tamní angažovanost primárně pro USA, se stala jedním z hlavních důvodů pro omezování externí přítomnosti a snach o dosažení politického řešení. Rok 2020 byl opět charakteristický procesem pokračující postupné afghanizace konfliktu, takže zejména vládní síly byly konfrontovány s aktivitami ozbrojené opozice. Vzhledem k probíhajícím jednáním však intenzita bojové činnosti nebyla tak vysoká jako v předchozích letech a k první polovině roku 2021 avizované úplné stažení amerických vojenských jednotek vedlo povstalecké formace k celkové zdrženlivosti. Přesto bylo možné sledovat pokračující erozi vládní autority na části afghánského teritoria a opoziční skupiny naopak posilují kontrolu nad řadou afghánských regionů. Přes výrazný pokrok v jednáních mezi představiteli americké diplomacie a hnutím Talibán nebyla zcela uspokojivě vymezena budoucí pozice vlády a opozice, takže ani rok 2020 nepřinesl mimo útlumu externí vojenské přítomnosti oboustranně akceptované nevojenské řešení konfliktu a úplnou implementaci dohod.

Dějištěm řady konfliktů byla opět i v roce 2020 rozsáhlá oblast Sahelu táhnoucí se napříč africkým kontinentem. Zde sice neprobíhají vojenské operace vyšší intenzity, nadále je však vysoká intenzita teroristických a guerillových útoků a zvyšuje se postižené teritorium a dopady na místní populaci. Vzhledem k rozlehlosti Sahelu a odlišným místním podmínkám zde nelze určit obecné trendy vývoje, teroristické aktivity v některých západních regionech vykazují obdobnou intenzitu jako v předchozích letech, v některých lze naopak sledovat jistý nárůst. Lze však uvést, že zajištění alespoň stávající bezpečnostní situace a regionální stability nasazením pouze místních bezpečnostních struktur by nebylo reálné a bez zahraniční externí vojenské podpory by region čelil výraznějším bezpečnostním problémům a hrozbám, které by lokální státní autority nebyly

⁵⁵ FRAGILE STATES INDEX. [online]. 2020 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/PKQI7>

⁵⁶ GLOBAL HUNGER INDEX. [online]. 2020 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/vKQg1>

schopny zvládnout. V oblasti Sahelu se tak stále výrazně vojensky angažují i evropské státy, a to zejména Francie, s ohledem na její tradiční vazby, zájmy a historickou zkušenost z aktivního působení. Francouzské síly zde disponují cca 6 000 vojáky, což představuje v současnosti i nejvýraznější francouzské expediční působení. V řadě evropských států je tomuto regionu dlouhodobě přikládána značná pozornost, nárůst násilí, eskalace lokálních konfliktů a regionální nestabilita by mohla generovat velké uprchlické vlny a ze Sahelu učinit výrazný zdroj migrace na evropský kontinent.

Pozornost zde lze věnovat zejména Mali, kde se zhoršující ekonomická i politická situace projevila občanskými nepokoji a následně i vojenským převratem v srpnu 2020. Tento vojenský převrat, který odstranil demokraticky zvoleného prezidenta a dosadil k moci vojenskou vládu s omezenou legitimitou, poněkud zkomplikoval působení zahraničních sil v zemi. Vojenská vláda nicméně deklarovala, že zahraniční vojenská podpora a působnost zůstane nedotčena a k převratu byla motivována vnitropolitickými okolnostmi a neuspokojivým vývojem v zemi i stavem společnosti. Pro zde aktivní zahraniční aktéry, včetně ČR, je sice kooperace s vojenským pučistickým režimem ne zcela pozitivní okolností, nicméně pragmatické důvody zde bez větších výhrad marginalizují obecně zastávané demokratické hodnoty. Převrat se dotkl i působení ČR neboť proběhl během historicky prvního velení AČR v mezinárodní vojenské misi, tj. EUTM. Zpočátku nejasná situace a nízká míra legitimacy nového vedení malijského státu však byla během relativně krátké doby vyřešena a EUTM probíhala nadále za zcela standardních okolností, byť i zde se dlouhodobým problémem komplikujícím její působnost stala globální pandemie Covid-19. Vojenská vláda v Mali se od počátku profilovala jako aktér, mající zásadní zájem na posílení bezpečnostních struktur státu a stabilizaci bezpečnostní situace, takže participace zahraničních vojenských subjektů na výcvikových a protipovstaleckých aktivitách nebyla nijak dotčena. Naopak, byl deklarován zájem o rozšíření spolupráce ve vojenské a bezpečnostní oblasti do dalších let. Nicméně zdejší konfliktní potenciál je obtížné řešit pouze působením ve vojenském sektoru, zdroje konfliktu vychází z hlubokých sociálních i environmentálních příčin, které se pak odráží v religiózně i etnicky motivovaném násilí. Eroze státní moci v poslední dekádě umožnila eskalaci řady latentních interetnických konfliktů a zdejší propojení etnického a islamistického radikalismu posílilo konfliktní potenciál v řadě místních regionů.

Z hlediska Evropy ve velmi senzitivní oblasti Mediteránu sehrával i v roce 2020 zásadní roli pokračující konflikt v **Libyi**. Zde se již po jednu dekádu od intervence Severoatlantické aliance z roku 2011 odehrával komplikovaný vnitrostátní konflikt, do nějž vstoupila řada místních a externích aktérů se svými partikulárními zájmy a motivací. Území někdejšího libyjského státu je i nadále dezintegrováno do několika regionů ovládaných různými frakcemi ve spolupráci s místními kmeny a klany. Obdobně jako v předchozím roce, i v 2020 byla zde stěžejní ozbrojená konfrontace mezi aktérem *Vláda národní shody* a konkurenčním aktérem, resp. frakcí generála Haftara a *Libyjské národní armádě (LNA)*. Ke konci roku 2019 a počátku roku 2020 zde zintenzivnily vojenské operace i participace zahraničních aktérů. Výraznou podporu poskytovala v letech 2019/2020 jednotkám LNA generála Haftara Ruská federace a mimo Sýrie byla Libye hlavním prostorem pro expediční působení prvků ruských ozbrojených sil. Ruská strana poskytovala LNA vojenský materiál i lidský personál, a to prostřednictvím státních organizací i soukromých vojenských společností. Komparativní výhodu ruské podpory pro LNA však vyvážila vojenská podpora silám *Vlády národní shody* ze strany Turecka. Turecké angažovanost v Libyi je součástí širší turecké strategie ve východním Středomoří a na rozdíl od geograficky velmi vzdálené a izolované Ruské federace a jejích limitovaných cílů jsou turecké ambice a prosazované zájmy komplexnějšího charakteru. Obavy z rozšiřování tureckého mocenského vlivu v této oblasti motivovaly některé regionální i vzdálenější států k aktivní participaci v konfliktu.

Do podpory LNA se tak posléze zapojily i přímým vojenským působením Egypt a Francie, významným partnerem pro LNA byly i Spojené arabské emiráty. V aktivní fázi konfliktu došlo i k neobvyklé situaci, kdy na opačných stranách bojové linie byly zastoupeny vojenské prvky členských států NATO (Turecka a Francie). Význam libyjského konfliktu pro bezpečnost evropských států poté v loňském roce zvýraznily i zásahy námořních sil Evropské unie proti plavidlům porušujícím zbrojní embargo OSN na dodávky vojensky využitelného materiálu. Patová situace daná neschopností obou hlavních aktérů konfliktu dosáhnout jednoznačné převahy kumulací vojenské síly vedla od počátku 2020 ke snahám o mezinárodně zprostředkované ukončení konfliktu. Jednání probíhající ve formátu 5+5 *Libyan Joint Military Commission* během téměř celého roku vyústilo v dohodu o trvalém příměří z října 2020. Na základě této dohody došlo i ke stažení všech zahraničních vojenských subjektů z Libye do konce roku a politickému řešení dosavadního konfliktu, které by mělo být plně realizováno v roce 2021. Nicméně dohoda neznamena úplné ukončení zahraničních aktivit či vojenské kooperace obou hlavních aktérů, turecká strana avizovala, že nadále bude pokračovat v konzultačních a výcvikových aktivitách ve prospěch sil *Vlády národní shody*, obdobný postoj se dá očekávat i v případě LNA a jejích externích aktérů. Plnou politickou i vojenskou integraci libyjského státu patrně nelze na základě dohod z 2020 očekávat ani ve střednědobém časovém horizontu.

Na africkém kontinentu se na podzim 2020 odehrál i nový konflikt s vnitrostátním i mezistátním charakterem v druhé nejlidnatější africké zemi - **Etiopii**. Politické napětí mezi centrální etiopskou vládou a vládou federálního etiopského státu Tigraj na severu Etiopie přerostlo v pokus o secesi a následný ozbrojený konflikt. Představitelé tigrajského etnika měli dlouhodobě zásadní podíl na politické moci v Etiopii, po změnách v roce 2018 však ztratili svůj dosavadní vliv a začali se vymezovat vůči centrální vládě a oznámili, že nebudou do budoucna respektovat její autoritu. Na počátku listopadu 2020 úřadující premiér a nositel Nobelovy ceny míru za rok 2019 Abyi Ahmed obvinil tigrajskou vládu a její ozbrojené složky z útoku na tamní základnu etiopské armády a zahájil vojenskou operaci, jejímž cílem měla být eliminace tigrajského politického vedení a její mocenské základny. Konflikt vyvolal navzdory globální pandemii poměrně velkou pozornost, neboť zde byly vzhledem k lidnatosti a místním podmínkám značné obavy z uprchlických vln a humanitární katastrofy. Tigrajská vláda se snažila konflikt internacionalizovat a obrátila se na Africkou unii s žádostí o pomoc a rozmístění mírových sil na konfliktních liniích. Etiopská armáda však byla schopná v relativně krátkém čase několika týdnů dosáhnout stanovených cílů a nepotvrdily se doposud obavy z vleklého občanského konfliktu a dlouhodobé rezistence tigrajských ozbrojených formací. Etiopské ozbrojené síly při eliminaci tigrajského separatistického hnutí jednaly v součinnosti se svým někdejší protivníkem z Eritreje, což bylo mj. dáno jak geografickou polohou Tigraje, tak i konfliktní minulostí, kterou tigrajské etnikum mělo se svými eritrejskými sousedy. Závěr konfliktu byl na sklonku loňského roku poznamenán etnickými čistkami a masakry civilního obyvatelstva ze strany etiopských vládních sil i intervenujících eritrejských jednotek. Z vojenského hlediska byla operace vládních sil úspěšná, je však nejisté, zda je tento konflikt definitivně uzavřen a zda nepovede k destabilizaci a dezintegraci jednoho z doposud nejstabilnějších afrických států s ojedinelou historickou tradicí a legitimitou.

V roce 2020 došlo i ke krátkodobé eskalaci konfliktu mezi jadernými mocnostmi a nejlidnatějšími státy světa, Čínskou lidovou republikou a Indií. Konflikt na hraniční linii těchto dvou globálních aktérů ve sporném teritoriu v oblasti západní **Himalájí** měl velmi specifické charakteristiky. Během května zejména června 2020 zde došlo k několika incidentům, které měly za následek i ztráty na lidských životech příslušníků indických i čínských vojenských sil v řádech desítek osob. Lidské a materiální ztráty nicméně nebyly vzhledem k závažnosti a rozsahu konfliktu vysoké. Obě strany se vyznačovaly relativní

zdrženlivostí a střety v demilitarizované sporné zóně byly vedeny bez použití standartní vojenské výzbroje, za použití improvizovaných chladných zbraní a nástrojů, event. tyčí a kamenů. Následně došlo z obou stran k rozsáhlé demonstraci vojenské síly a přesunům značných vojenských posil a těžkých zbraní do regionu. Pozemní i vzdušné síly obou aktérů však respektovaly dosavadní linie, krátkodobou eskalaci přinesl pouze incident ze září 2020, kdy došlo i k omezené nepřátelské palbě, čímž byl porušen zdejší, desítky let dodržovaný, *modus operandi* zabráňující použití střelných zbraní při pohraničních incidentech. Riziko rozsáhlejšího střetu či dokonce eskalace konfliktu mezi dvěma vojenskými velmocemi, jejichž ozbrojené síly jsou řazeny v globálním srovnání na třetí, resp. čtvrté místo⁵⁷, navíc v regionu, který není ani pro jednoho z aktérů strategickou prioritou vedl k oboustranně umírněnému přístupu, byť z prestižních mocenských důvodů nedošlo do konce roku k návratu do před-eskalačního stavu. Tento incident nicméně poukázal, obdobně jako konflikt mezi Indií a Pákistánem v Kašmíru v roce 2019, na nezanedbatelná rizika možné ozbrojené konfrontace mezi mocnostmi s jaderným statutem a konfliktní minulostí v asijském prostoru.

V evropském prostoru lze s ohledem na geografickou blízkost a současné napjaté vztahy NATO/EU a Ruské federace i v roce 2020 sledovat aktuálně vojensky neaktivní konflikt na **východní Ukrajině**. Během roku 2020 zde byla situace stabilní, byť standardně docházelo k ozbrojeným incidentům na dělicí linii. Jednalo se výhradně o incidenty lokálního významu bez dopadu na zúčastněné aktéry. Ukrajinská strana nijak nerezignovala na dosažení teritoriální integrity z roku 2013 a obdobně zůstala nezměněna i pozice ruské strany v otázce anexe Krymského poloostrova. Stávající situace však vzhledem k mocenskému potenciálu obou aktérů nemá reálné vojenské řešení a ve vojenské rovině lze konstatovat za rok 2020 především pokračující modernizaci a posilování ukrajinského vojenského potenciálu, který je však determinován ukrajinskými ekonomickými možnostmi a jeho limity ve srovnání s potenciálem ruského aktéra jsou zřejmé. Pozornost věnovanou tomuto konfliktu ze strany jeho aktérů navíc v roce 2020 zastínila jako i v jiných oblastech pandemie Covid-19 a ani v místních společnostech tak řešení konfliktu nebylo zásadní prioritou. V praktické rovině se ukrajinská snaha o reintegraci ztracených teritorií projevuje nikoliv ve vojenské, ale diplomatické rovině. Eventuálně v aktivitách, které mají za cíl obhájit ukrajinské kulturní dědictví před ruským kulturním imperialismem, jako je snaha o zapsání východoevropského pokrmu boršč jako exkluzivního ukrajinského produktu do seznamu UNESCO. Antagonistické postoje k hlavním sporným otázkám nedoznaly během roku 2020 zásadních změn a bez výrazného posunu v oblasti politického dialogu obou hlavních stran, lze předpokládat dlouhodobé regionální napětí i trvání latentního konfliktu. Tento konflikt tak patrně bude nadále dlouhodobý s velmi nízkou intenzitou, obdobný některým dalším nedořešeným konfliktům v postsovětském prostoru.

Jedním z nejvýznamnějších ozbrojených konfliktů v roce 2020 se stala obnovená válka mezi Arménií a Ázerbájdžánem o spornou oblast **Náhorního Karabachu**. Tento od roku 1994 dlouhodobě zamrzlý konflikt, jehož poslední závažná krátkodobá eskalace do horké fáze proběhla v roce 2016, patřil ke konfliktům s nejdelším trváním v post-sovětském prostoru. Byl to konflikt, jehož aktivní počátek lze datovat ještě do posledních let existence Sovětského svazu a první konflikt, který výrazně zpochybnil existenci mezinárodně uznaných hranic sovětských svazových republik, resp. jejich post-sovětských nástupnických variant. V roce 2020 bylo možné sledovat prvotní eskalaci a obnovení

⁵⁷ GLOBAL FIREPOWER. Military Strength Ranking. [online]. 2020 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/skQge>

bojové činnosti během srpna, nicméně tato fáze měla časově omezený a z hlediska nasazených prostředků limitovaný charakter. Z ázerbájdžánské strany se patrně jednalo o test připravenosti a reakce jejich arménského protivníka, v tomto případě rozděleného na ozbrojené síly Arménské republiky a Republiky Arcah (entity utvořené na teritoriu Náhorního Karabachu a přilehlých ázerbájdžánských územích pod arménskou kontrolou). Na podzim roku 2020 se poté Ázerbájdžán rozhodl využít příznivých mezinárodních okolností (tj. globální pozornosti věnované primárně pandemii Covid a americkým prezidentským volbám) a uplatnit svoji dlouhodobě systematicky budovanou vojenskou kapacitu nad kvantitativně i kvalitativně slabším arménským protivníkem. Ázerbájdžán od roku 1994 nikdy nerezignoval na svou teritoriální integritu v mezinárodně uznaných hranicích, což mu poskytovalo i dostatečnou legitimitu pro zahájení vojenských operací. Dalším faktorem byla oproti minulosti úzká kooperace s Tureckem, které poskytlo Ázerbájdžánu svůj vyspělý vojenský materiál i kvalitní lidský personál s velkými zkušenostmi z bojového nasazení z nedávno proběhlých konfliktů s tureckou participací. Turecko zároveň poskytlo i dostatečné politické krytí před případným aktivním vstupem dalších externích aktérů do konfliktu, a to ať již Ruské federace, tak i eventuálně jiných států. Ázerbájdžánské síly si od počátku konfliktu udržovaly strategickou iniciativu a byly schopny v relativně krátké době eliminovat výhody arménského protivníka založené na terénu zvýhodňujícím defenzivní pozice kontrolované arménskými silami. Konflikt měl vysokou intenzitu, byť zůstal až na ojedinělé incidenty striktně limitovaný na teritorium Republiky Arcah. Primárním důvodem zde byla ázerbájdžánská obava z aktivního ruského zásahu do konfliktu daná spojeneckou smlouvou mezi Arménií a Ruskou federací, která je však limitována pouze na území Republiky Arménie v jejich mezinárodně uznávaných hranicích. Vzhledem ke standardní vysoké vojenské připravenosti ázerbájdžánských sil (cca třetina celkového počtu pozemních sil rotovala a byla dislokována v mírových dobách na konfliktní linii) bylo možné zahájit vojenské operace bez dlouhodobějších příprav a udržovat potřebný stupeň operační způsobilosti a schopnosti na vysoké úrovni. Oproti tomu arménská strana podceňovala ázerbájdžánský vojenský potenciál a nebyla schopna adekvátně vyhodnotit riziko vypuknutí zásadní vojenské konfrontace. V uplynulých letech navíc Arménie vzhledem k jisté politické nestabilitě oslabila svou vazbu na ruského spojence a řadou personálních změn v čelných vojenských funkcích odpoutala ve svých ozbrojených silách pozornost k jiným tématům než obraně vůči event. ázerbájdžánské hrozbě. V probíhající vojenské kampani pak ázerbájdžánská strana úspěšně zúročila dlouhodobé budování moderních ozbrojených sil a byla schopna prolomit silné arménské defenzivní pozice a následně zcela rozvrátit systém obrany v Republice Arcah. Jedním z nejvýraznějších prvků, který přispěl k ázerbájdžánskému vojenskému úspěchu, bylo rozsáhlé nasazení bezpilotních prostředků, a to jak k průzkumu a navádění účinné dělostřelecké palby, tak i přímým vzdušným úderům. Efektivita ázerbájdžánských dronů byla úspěšně zužitkována i v informační a propagandistické dimenzi konfliktu, nicméně hlavní přínos spočíval v eliminaci těžkých arménských zbraňových systémů a následně i živé síle protivníka, což vedlo k hluboké demoralizaci nasazených arménských jednotek. Ázerbájdžán věnoval pozornost vojenskému využití bezpilotních prostředků již delší dobu, s poměrně dobrými výsledky je použil již během několikátýdenního konfliktu v roce 2016 a během dalších pěti let své kapacity v této oblasti z mnohonásobil. Zužitoval zde své nadstandartní partnerské vztahy s Tureckem i se svým druhým nejvýznamnějším ekonomickým partnerem Izraelem, což mu umožnilo akvizici technologicky vyspělých zbraňových systémů a v případě tureckých dronů i využití zkušeností tureckých operátorů. Konflikt byl vzhledem k ázerbájdžánským vojenským úspěchům ukončen patrně jen díky zásadnímu vstupu ruského zprostředkovatele, který zabránil bezprostřednímu kolapsu arménských sil v Náhorním Karabachu a úplné porážce a ztrátě celého dosavadního teritoria Republiky Arcah. Aktuální mírová dohoda přinesla rezignaci Arménie na všechna

území mimo vlastní Náhorní Karabach, nicméně jeho budoucí status zůstává nejasný a nelze tedy mluvit o definitivním řešení sporné situace.

Implikace pro ozbrojené síly ČR

Z hlediska možného externího a expedičního působení AČR lze opět identifikovat africké Mali jako zahraničně-politickou a vojenskou prioritu České republiky. Na druhou polovinu roku 2022 plánuje opětovně převzít velení mise EU TM v této zemi. Bezpečnostní situace v tomto nestabilním africkém státě není garantována a vyžaduje i do budoucna výraznou participaci zahraničních sil, na čemž nic nezměnil ani vojenský převrat a nová vnitropolitická situace v zemi. Naopak lze předpokládat, že jak vojenská vláda, tak i Evropská unie bude apelovat na větší participaci evropských států s cílem zajistit alespoň stávající úroveň stability a bezpečnosti. Rada EU prodloužila trvání výcvikové mise EUTM do poloviny roku 2024, takže aktivity AČR v této oblasti mohou být i do dalšího období cenným příspěvkem České republiky k bezpečnosti členské základny EU a jejích zájmů. Vzhledem ke svému aktuálnímu zapojení do řady aktivit v Mali již od roku 2013 je zde Česká republika po Francii druhým nejaktivnějším státem a v souvislosti s možným útlumem aktivit v jiných regionech se tak právě Mali může stát do budoucna oblastí prioritního působení AČR.

Geograficky nejbližší ozbrojený konflikt, který by mohl mít v případě rozsáhlejší eskalace i významné dopady na ČR, probíhá nadále na východě Ukrajiny, nicméně s velmi nízkou intenzitou a jeho řešení spočívá v politické, a nikoliv vojenské rovině. V kontextu vztahu EU/NATO k Ruské federaci bylo v roce 2020 stejně jako v předchozích letech prioritní nasazení v pobaltských státech, v rámci odstrašení potenciální ruské hrozby a zdůraznění důvěryhodnosti aliančních závazků. V tomto kontextu lze předpokládat, že Pobaltí bude nadále místem hlavního působení součástí AČR na evropském kontinentu mimo vlastní teritorium.

Z hlediska trendů ve vývoji ozbrojených konfliktů je nutné reflektovat zkušenosti z arménsko-ázerbájdžánského konfliktu, který potvrdil dynamicky rostoucí význam bezpilotních prostředků a s nimi spojený proces robotizace soudobých bojišť. Na jedné straně se zde demonstrovala vysoká účinnost bezpilotních prostředků v konfliktech regulérních ozbrojených sil, na druhé straně se zde projevil limity a nedostatečná efektivita soudobých systémů protivzdušné obrany vůči těmto prostředkům. Dosavadní použití bezpilotních prostředků směřovalo především vůči nestátním aktérům v protipovstaleckých a protiteroristických operacích, u nichž zcela absentovaly pokročilé systémy protivzdušné obrany a některé schopnosti dronů dané jejich odlišnými charakteristikami od pilotovaných letounů se nedoceňovaly. Bepilotní prostředky byly využívány zejména jako ekonomicky a logisticky méně nákladný substitut letecké techniky. Již nasazení tureckých dronů v konfliktech v Syrii a Libyi, kde byly konfrontovány s vyspělejšími systémy PVO však poukázalo na jejich možnosti v regulérních konfliktech a rezistenci vůči působení PVO protivníka. V konfliktu o Náhorní Karabach se pak tento trend potvrdil, neboť přestože arménská PVO disponovala relativně robustním systémem protivzdušné obrany vybaveným pokročilými systémy ruské provenience a zcela dostačujícím k eliminaci pilotovaných letounů vzdušných sil protivníka, v konfrontaci s nasazením ázerbájdžánských bezpilotních prostředků se ukázal jako zcela nedostačující. Tento konflikt také poukázal na skutečnost, že i státy srovnatelné s Českou republikou mohou disponovat značnými vojenskými schopnostmi v této oblasti. A rovněž v případě tureckých dronů poukázal i na fakt, že i státy, které nejsou technologickými a inovativními špičkami dokáží samostatně vyvinout a efektivně nasadit zbraňový systém tohoto typu ve vysoké kvalitě. Tyto faktory pak nepochybně povedou k další intenzivní proliferaci vojenských bezpilotních prostředků u dalších aktérů

a je z toho patrně nutné vyvodit závěr, že každé regulérní ozbrojené síly budou nuceny věnovat velkou pozornost schopnostem své PVO a modifikovat ji i k efektivní eliminaci bezpilotních prostředků potenciálních protivníků.

EKONOMICKÝ SEKTOR

Z ekonomického pohledu byl rok 2020 výrazně poznamenán pandemií koronaviru (COVID-19), která od začátku roku postupně zasáhla globální ekonomiku. Pokračovala tak situace, kdy byl v roce 2019 růst světové ekonomiky nejhorší od finanční krize v roce 2009. K již dříve uváděným důvodům zpomalení ekonomiky jako byla obchodní válka mezi USA a Čínskou lidovou republikou nebo nárůstem nejistoty mezi investory na finančních trzích v důsledku zvyšujícího se napětí v rámci obchodních politik států, se tak přidalo omezení výroby v důsledku masového šíření pandemie.

Ještě v lednu 2020 to vypadlo, že jediným ekonomickým rizikem roku budou listopadové prezidentské volby v USA. Pak se ale postupně od začátku roku nový typ koronaviru z čínského města Wu-chan, kde se poprvé objevila nákaza, rozšířil do všech oblastí a provincií země.

Během následujícího měsíce došlo k rozšíření COVID-19 z Čínské lidové republiky do Evropy a USA. Zasažené státy v reakci na tuto situaci přijímali opatření. Došlo k dočasnému uzavření některých průmyslových oblastí, k výpadkům v zásobovacích řetězcích nebo k omezení dálkové a letecké dopravy. Postupně pak začaly státy realizovat další mimořádná opatření, zavírání hranic, škol, veřejných akcí hromadného sdružování, zavírala se většina obchodů a restaurací. Dne 11. března prohlásila Světová zdravotnická organizace (WHO) šíření koronaviru za pandemii. Celé první pololetí 2020 se tak světový hospodářský vývoj nesl zcela pod vlivem koronavirové pandemie.

Pandemie měla okamžitě vliv i na cenu ropy, protože ČLR je jedním z největších spotřebitelů ropy. Poté, co se ČLR rozhodla uzavřít některá velká města, klesla její poptávka o necelých 20 %. V pondělí 9. března 2020 navíc došlo k události, která se zapsala do historických knih jako „černé pondělí“ pro cenu ropy, protože došlo k 30 % poklesu cen ropy. V dubnu 2020 pak nastala situace, kdy se budoucí kontrakty na ropu dokonce dostaly do záporných hodnot. Bylo to způsobeno přeplněnými skladovacími kapacitami a ropu už nebylo kde skladovat. Tato bezprecedentní situace tak vykreslovala chaos, ve kterém se nejen trh s ropou nacházel. Na trhu panovaly obavy z nedostatečné poptávky v globální ekonomice. Koncem dubna však ceny zase vzrostly a v tomto rostoucím trendu ropa pokračovala až do konce roku 2020.⁵⁸

Zavádění restrikcí v oblasti výroby i dopravy včetně uzavírání hranic byly spojeny s prudkým poklesem nabídky i poptávky a v konečném důsledku vedly ke zcela bezprecedentnímu poklesu HDP, a to jak v jednotlivých zemích, tak i v celých regionech.⁵⁹ Neplatí to ale pro Čínskou lidovou republiku, která na konci roku 2020 vykázala růst HDP o celkem 2,3 %, což je sice výrazně méně než v předchozích letech, ale v porovnání s ostatními státy je to výborná hodnota.⁶⁰

Vývoj ekonomiky a obchodu zemí Evropské unie v průběhu roku 2020 kopíroval vývoj v mimoevropských zemích. Pro vývoj zahraničního obchodu EU byl charakteristický hluboký propad obchodního obrátu v dubnu a květnu 2020 a poté jeho postupné ožívování v průběhu června. Restriktivní protivirová opatření spojená s omezeními ve výrobě

⁵⁸ Mlýnek, Jonáš. Cena ropy v roce 2021: Vše, co musíte o černém zlatu vědět! [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://1url.cz/XKQwO>

⁵⁹ Mezinárodní obchod se zbožím v čase nástupu koronavirové pandemie z pohledu ekonomických regionů [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://1url.cz/yKQwO/>

⁶⁰ Growth rate of real gross domestic product (GDP) in China from 2010 to 2020 with forecasts until 2025 cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://1url.cz/RKQwT>

i v dopravě a uzavíráním hranic vrcholila ve většině členských zemí v dubnu 2020. Zatímco v rámci vnitrouniního obchodu členských zemí kulminoval propad obchodního obratu v dubnu a v květnu již došlo k jeho nepatrnému zmírnění, v rámci extraunijního obchodu, tedy obchodu EU se zbytkem světa, kulminoval po výrazném dubnovém poklesu až v květnu, což zřejmě souvisí s rozšířením pandemie zejména do USA a Brazílie. Období krátkého uvolnění restrikcí v létě a na podzim sice vedlo k oživení evropské ekonomiky a obchodu, celkově ale v roce 2020 klesl hrubý domácí produkt v Evropské unii o 6,2 %.⁶¹

Pokles obchodního obratu EU se zbytkem světa byl spojen zejména s poklesem vývozu zboží.⁶² Ten souvisel především s propadem vývozu strojů a motorových vozidel,⁶³ který dosáhl v květnu téměř 39 % a na celkovém poklesu se podílel více jak z poloviny.

Obchod s motorovými vozidly patřil jednoznačně mezi nejvíce poškozené skupiny. V mnoha zemích má v rámci obchodní výměny dominantní nebo alespoň zásadní úlohu, a to především pokud jde o evropské země EU. Značně rozdílný propad vývozu i dovozu byl v dubnu patrný při porovnání obchodu zemí V4 a tradičních středních států EU. Pro země V4 byl charakteristický hluboký dubnový propad vývozu, který byl následován zmírněním poklesu v květnu a rychlým ožíváním v červnu prakticky až na úroveň hodnoty z roku 2019. Pokles souhrnného vývozu středních tradičních zemí byl přitom v dubnu a květnu znatelně méně výrazný. Obdobný vývoj, avšak s méně zřetelným návratem k červnovým hodnotám loňského roku zaznamenaly v obou skupinách i dovozy. Mírnější pokles vývozu tradičních středních zemí EU než zemí V4 zjevně souvisí s větší komoditní diverzifikací jejich vývozu, zejména s výrazně nižším podílem strojírenských vývozů. Naproti tomu v zemích V4 hrají strojírenské vývozy v důsledku minulého přílivu přímých zahraničních investic klíčovou roli a kromě Polska se na celkových vývozech podílejí více jak polovinou. Navíc dominantní vývozy v ČR a zejména v SR představuje skupina silničních vozidel, v Polsku a v Maďarsku pak v minulém roce obsadily druhé a třetí místo. Z těchto skutečností pak vyplývá i vyšší zranitelnost celkového vývozu při náhlých vnějších šocích a za situace oslabující vnější poptávku.⁶⁴ Například automobilka Škoda Auto, která se výrazně podílí na českém HDP, zastavila kvůli pandemii v období 18. března - 27. dubna 2020 zcela svoji výrobu.

Ekonomika České republiky v 1. čtvrtletí 2020 zaznamenala nejhlubší pokles od roku 2009, kdy eskalovala globální finanční krize. Vinou opatření na zamezení šíření pandemie koronaviru hrubý domácí produkt klesl mezičtvrtletně o 3,3 % a meziročně o 2,0 %.⁶⁵ Celkově byl v roce 2020 zaznamenán nejhlubší pokles výkonu ekonomiky v historii samostatné České republiky. Hrubý domácí produkt (HDP) očištěný o cenové vlivy a sezónnost byl v roce 2020 o 5,6 % nižší než v roce 2019.⁶⁶ Pokles byl ovlivněn především spotřebou domácností, investičními výdaji, ale i propadem zahraniční poptávky v první polovině roku. Růst zaznamenaly výdaje vládních institucí. Pokles hrubé přidané hodnoty nejvýrazněji ovlivnil vývoj v skupině odvětví obchodu, dopravy, ubytování a pohostinství. Nedařilo se také průmyslu, stavebnictví a většině odvětví služeb.⁶⁷

⁶¹ Eurostat. Real GDP growth rate - volume. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://1url.cz/RKQwT>

⁶² Ref. 100

⁶³ Ibid

⁶⁴ Ibid

⁶⁵ MPO ČR. Analýza vývoje ekonomiky ČR - červen 2020. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://1url.cz/TKQwv>

⁶⁶ Ref. 102

⁶⁷ ČSÚ. Předběžný odhad HDP - 4. čtvrtletí 2020. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://1url.cz/XKQwR>

Pozitivní vývoj hospodaření rozpočtu ČR v prvních dvou měsících roku, kdy inkaso daní a pojistného převyšovalo předpoklady a pokrývalo tempo růstu běžných výdajů, byl ve zbývající části roku oslaben snahou čelit epidemii COVID-19. Opatření přijatá na zmírnění jejich dopadů vedla ve svých důsledcích k výrazným propadům daňových příjmů a k nárůstům výdajů zaměřených na pomoc jednotlivcům, firmám i dalším částem veřejných rozpočtů.⁶⁸ Celkové hospodaření státního rozpočtu skončilo v roce 2020 deficitem ve výši 367,4 mld. Kč, což je nejhorší výsledek v novodobé historii České republiky.⁶⁹

Velká Británie, v současnosti 5. největší ekonomika světa měřeno objemem hrubého domácího produktu a druhá největší evropská ekonomika (za Německem), v průběhu roku 2020 pokračovala v odchodu z Evropské unie (Brexit). Na globální světové ekonomice se podílí celkem 2,3 %.⁷⁰ Pokud se týká obchodu s Evropskou unií, export z EU do Velké Británie činil 21,3 % celkových vývozu a import do EU z Velké Británie byl 18,4 % celkových dovozu EU.⁷¹

Původní termín Brexitu byl stanoven na 29. března 2019, ale po zamítnutí dohody o vystoupení z EU britským parlamentem byl Brexit stanoven na nový termín 31. října 2019. Formálně pak Velká Británie vystoupila z EU k 31. 1. 2020. Brexit postihl nejvýrazněji ekonomiky Německa a USA v absolutním měřítku, resp. Norska a Irska v relativním dopadu na HDP.⁷²

Příprava na Brexit i dlouhotrvající nejistota kolem jeho podoby hýbali v roce 2020 evropskou i světovou ekonomikou. Německo například zaznamenalo strmý pokles exportu, což souvisí mimo jiné s tím, že Británie je jeho pátou nejvýznamnější exportní destinací. Britská ekonomika začala stagnovat. Finanční sektor i někteří poskytovatelé služeb, například konzultačních nebo pojišťovacích, se ve velkém stahovali z Londýna. Nově se usadili v Paříži či Dublinu, kam mají snazší přístup než například do německého Frankfurtu nad Mohanem, kam se původně očekával přesun londýnských firem. Kvůli obavám z budoucího ekonomického vývoje se také některé obchody v Británii rozhodly již zcela zavřít.

Pokud se týká oblasti ekonomiky, v rámci uzavřené dohody nepodléhá zboží směňované mezi Spojeným královstvím a zeměmi EU sazebníkům ani kvótám. Existují však nové postupy pro přepravu zboží do a ze Spojeného království, neboť jsou zavedeny hraniční kontroly pro dodržování pravidel vnitřního trhu (například hygienické, bezpečnostní, sociální a environmentální normy) a pro dodržování příslušných předpisů Spojeného království. To ve výsledku znamená více byrokracie a další finanční náklady. Například veškerý dovoz do EU podléhá celním formalitám, přičemž musí rovněž splňovat všechny normy EU. To neplatí pro zboží přepravované mezi Severním Irskem a EU.^{73]}

⁶⁸ MFČR. Plnění státního rozpočtu ČR za leden až prosinec 2020. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://1url.cz/kzPej>

⁶⁹ Deník veřejné správy: COVID-19 a jeho vliv na hospodaření státního rozpočtu v roce 2020 - výdaje. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://1url.cz/pKQwk>

⁷⁰ Brexit. Analýza odchodu Velké Británie z EU. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://1url.cz/4Ketz>

⁷¹ Eurostat. Main EU trade partners in services in 2019: the USA and the UK. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://1url.cz/AKQwd>

⁷² Ref. 111

⁷³ Evropský parlament. Dohoda o brexitu: Jak se vás mohou dotknout nové vztahy mezi EU a Spojeným královstvím? [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://1url.cz/KKQwh>

Odchod Velké Británie z Evropské unie zatím nic nezměnil na tom, že evropský blok zůstává klíčovým cílem ostrovního zboží. V Unii končí 43 procent veškerého britského vývozu, v roce 2019 do EU zamířilo zboží za bezmála tři sta miliard liber.⁷⁴

Brexit pocítí i Česká republika. Ačkoliv se na ČR neočekávají masivní dopady, ovlivněn bude zejména export. Británie je totiž pro české exportéry 3. největším trhem a 6. největším importním trhem. Británie se na celkovém vývozu z ČR podílí necelými 5 %, na celkovém dovozu zase 2,3 %.⁷⁵

Dalším problematickým bodem byla i v roce 2020 otázka energetické bezpečnosti, resp. budování plynovodu Nord Stream 2.⁷⁶ Nord Stream 2 má zdvojnásobit přepravní kapacitu již existujícího plynovodu Nord Stream na 110 miliard krychlových metrů ročně. Projekt názorově rozdělil v jiných otázkách úzce kooperující francouzsko-německý tandem, nicméně SRN jako předpokládaný hlavní odběratel nehodlal ani v roce 2020 na realizaci rezignovat.

Plynovod je v současnosti hotov z 94 procent. K jeho dokončení ještě zbývá položit zhruba 120 kilometrů potrubí v dánských vodách a necelých třicet kilometrů ve vodách německých. Práce na plynovodu byly obnoveny v prosinci 2020, asi po roční přestávce, která byla důsledkem oznámení sankcí ze strany Spojených států, které cílily na soukromé firmy podílející se na stavbě.

Potrubí přivádějící ruský zemní plyn do německého přístavu Lubmin až dosud kritizovaly hlavně USA, Polsko a některé východoevropské státy. Evropa by podle nich po jeho dokončení byla příliš závislá na ruských surovinách. Hlasy proti zesílily v létě 2020 po otravě Alexeje Navalného, kterou mají podle investigativního serveru Bellingcat na svědomí agenti ruské FSB. I tehdy ale německá kancléřka Angela Merkelová na svém stanovisku dokončit plynovod trvala a většina expertů se domnívá, že projekt za devět miliard eur už zastavit nepůjde. Kromě samotného Ruska by na to totiž doplatily i další státy a soukromé firmy. Například finský státní koncern Fortum koupil podíl v německé společnosti Uniper, jednom z klíčových aktérů při stavbě plynovodu. I od toho se pak odvíjí názory jednotlivých států na budoucnost 1200 kilometrů dlouhého plynovodu.⁷⁷

Také nově zvolený americký prezident Joe Biden se přidal ke kritikům tohoto projektu. Za kritikou může ale být podle analytiků i snaha Spojených států uplatnit se na evropském trhu se svým zkapalněným zemním plynem (LNG).⁷⁸

Pro ČR sice tento projekt představuje možnost posílení tranzitního potenciálu i pozitivní ekonomické dopady, na druhé straně se neřadí mezi otevřené stoupence Nord Stream 2 s ohledem na své partnery z V4. Projekt plynovodu patrně nepředstavuje z politického ani ekonomického hlediska ohrožení energetické bezpečnosti EU či zásadní posílení ruského vlivu. Omezení některých dosavadních tras je pro některé doposud tranzitní státy, včetně členů Visegrádské skupiny, velmi senzitivní záležitostí, neboť může dojít k výpadkům z příjmů z tranzitních poplatků.

⁷⁴ ČT24. Čekali slunné dny, přišel brexit. Jeho dopady po měsíci pocítuje Británie i Evropa. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://1url.cz/YKQw3>

⁷⁵ Euractiv. Brexit hýbe evropskou ekonomikou. Komu působí největší potíže? [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://1url.cz/tKQw4>

⁷⁶ ČT24. Stavba plynovodu Nord Stream 2 se chýlí ke konci. Gazprom letos očekává jeho spuštění. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://1url.cz/RKQwV>

⁷⁷ Seznam zprávy. Plynovod Nord Stream 2 získal silného nepřítele. Proti je i Francie. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://1url.cz/WKQwP>

⁷⁸ Aktuálně zprávy. Nord Stream. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://1url.cz/8KQwP>

V listopadu 2020 byla podepsána největší dohoda o volném obchodu na světě. Dohodu označovaná jako RCEP (Regional Comprehensive Economic Partnership), podepsala skupina patnácti zemí z asijsko-pacifického regionu zahrnující Čínskou lidovou republiku, Japonsko, Jižní Koreu a Austrálii. Zahrnuje státy s 2,2 miliardy obyvatel a úhrnným hrubým domácím produktem 26,2 bilionu dolarů (585 bilionů Kč). Smlouva prosazovaná ČLR snižuje cla a stanovuje společná obchodní pravidla. Týká se obchodu, služeb, investic, telekomunikací i autorských práv. Nově vzniklá obchodní struktura v regionu umožní provozovat udržitelný obchod, oživí dodavatelské řetězce narušené COVID19 a má napomoci k zotavení hospodářství po pandemii. K tomu by mělo přispět i snížení cel, posílení dodavatelských řetězců pomocí sdílených pravidel a zavedení nových a sdílených pravidel pro internetový obchod. Aby RCEP, která pokrývá zhruba třetinu světové ekonomiky, vešla v platnost, musí ji ještě ratifikovat šest členů ASEAN a tři partnerské státy tohoto sdružení.⁷⁹

Obecně ve vztahu ke globální ekonomice je možno z dosavadního vývoje pandemie COVID19 vyvodit následující obecné závěry:

1. Do centra pozornosti by se měly vrátit investice do zdravotnictví.
2. Čínská lidová republika může ještě více posílit svou pozici a její vliv se ještě zvýší v důsledku poskytnutí pomoci Evropě a USA v souvislosti se zvládnutím pandemie. Může to mít zejména vliv na čínský projekt tzv. Hedvábné stezky.
3. Tato situace je další silnou ranou pro globalizaci. Globálně se proto očekává důraz na silnější kontrolu zboží proudícího přes hranice.
4. Může se změnit způsob, jakým bojujeme s jinými exponenciálními a kolektivními šoky, jakým je např. klimatická krize. Význam jednotlivých aktivit bude více úměrný aktuální urgentnosti situace spíše než zdrojům.
5. Důsledky krize na akciových trzích by mohly změnit způsob investování směrem k opatrnějším investičním strategiím a přesun části výzkumných, vývojových a výrobních kapacit (např. ve výrobě zdravotnického materiálu apod.) zpět do EU, aby nebyla tak zjevná závislost na ČLR.

Implikace pro ozbrojené síly ČR

Období roku 2020 výrazně ovlivnila celosvětová pandemická situace zapříčiněná šířením viru COVID-19. Tato nepříznivá epidemiologická situace zásadním způsobem ovlivnila chod ekonomik všech států, včetně jejich ozbrojených sil a zásadně ovlivnila prognózy do dalšího období.

Pokud se týká České republiky, pomáhala Armáda České republiky v počátcích pandemie s přepravou zdravotnického vybavení a pomůcek do České republiky, s jejich vykládkou z letadel a s rozvozem ze skladů. Nejvýraznějším zapojením AČR v druhé vlně epidemie na podzim 2020 byla pomoc sociálním a zdravotnickým zařízením, které se kvůli nákaze potýkaly s nedostatkem personálu. Postupně byli vojáci vysláni na pomoc 120 sociálním a zdravotnickým zařízením a v průběhu roku se jich v nich vystřídal 1879.

Celkově bylo v ČR do boje proti koronavirové pandemii v roce 2020 nasazeno téměř 15 tisíc vojáků AČR. Kromě pomoci v sociálních a zdravotnických zařízeních pomáhali při

⁷⁹ ČT24. Dvě miliardy lidí, třetina světového HDP. Asijsko-pacifické země podepsaly největší dohodu o volném obchodu. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://1url.cz/JKQwa>.

hlídání státní hranice nebo při stavbě záložní polní nemocnice v pražských Letňanech. Výrazným způsobem se armáda také zapojila do projektu Chytré karantény.⁸⁰

K pomoci v rámci boje proti COVID se zapojila i Severoatlantická aliance. Od začátku krize podporoval vojenský personál NATO a spojenecké síly civilní úsilí: zajišťování vojenské přepravy, organizování letů za účelem dodávky kritických zásob, zřizování polních nemocnic a sdílení lékařských znalostí. Během první vlny krize COVID-19 podpořilo civilní úřady více než půl milionu vojenského personálu. Od začátku pandemie koordinovalo Euroatlantické koordinační středisko reakce na katastrofy žádosti o pomoc ze strany NATO a partnerských zemí, jakož i Úřadu OSN pro koordinaci humanitárních záležitostí. Prostřednictvím střediska byly spojencům a partnerům dodávány životně důležité zdravotnické potřeby, což zmírňovalo zátěž pro národní systémy zdravotní péče a pomohlo zachraňovat životy.⁸¹

Také Evropská unie po počátečním zaváhání, jak na krizi reagovat, zakročila ve všech následujících oblastech: zdravotnictví, výzkumu, hospodářství, zaměstnanosti, společenských dopadech, cestování a dopravě.⁸²

Zatímco krize 2008/2009, která se týkala zejména výrazného propadu poptávky bez dalších implikací na přirozenou mobilitu (vnitřní krize ekonomik a výrazné protiinflační dopady), v případě této pandemické krize jsou první zkušenost v moderní historii, kdy kromě výrazného poklesu poptávky dochází navíc i k narušení globální přirozené mobility a dodavatelských řetězců, což generuje významné proinflační tlaky (negativní nabídkový šok). Tím se současná pandemie COVID-19 také velmi liší od předchozích krizí, které byly buď krátkodobé, nebo v malém globálním rozsahu z pohledu počtu zasažených teritorií, a tudíž proinflační dopady těchto krizí byly minimální. Vzhledem k tomu, že zatím nelze zcela jistě odhadnout vliv epidemie na ekonomický rozvoj zejména s ohledem na dobu trvání, je v současné době velmi složité vývoj v ČR predikovat.

Určitě se potvrdilo, že příprava a připravenost na jakékoliv krize se nesmí podcenit, protože by to mohlo ohrozit naši bezpečnost. Státy, které vnímají výdaje na bezpečnost jako investici, jsou na tom vždy lépe. Podle toho, jak zvládneme krizi COVID19, budeme připraveni na tu příští, která dříve nebo později přijde. Krize potvrdila, že bude nutné zvýšit míru soběstačnosti v klíčových oblastech jako je potravinářský průmysl, zdravotnictví, telekomunikace energetika a také obranný průmysl. Není reálné, aby byla Česká republika samostatná ve všech kritických produktech, ale strategickou soběstačnost je potřeba zvyšovat. Současně je nutné i v této oblasti více koordinovat spolupráci v rámci EU. Česká republika je proexportně orientovaná ekonomika a koronavirus zdůraznil její citlivost. Jako riziková se ukázala také závislost na zahraničních subdodavatelích. Měla by se proto více rozvíjet spolupráce nejen mezi jednotlivými firmami, ale také i soukromým a veřejným sektorem.

Krize narušila četné dodavatelské řetězce a české firmy nyní mají velkou příležitost uplatnit se na zahraničních trzích. Stát by je v tom měl ideálně podpořit. Skutečnost, že jsme členská země EU i NATO, šanci domácích firem významně zvyšuje, a to nejen v oblasti obranného průmyslu. Dopady Brexitu mají přesah do ekonomik zemí

⁸⁰ Irozhlas. Proti koronaviru bylo v Česku už nasazeno téměř 15 000 vojáků. Pomáhali se zásobováním i s testováním. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://1url.cz/9zns6>.

⁸¹ NATO. Výroční zpráva GT NATO 2020. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://1url.cz/gKQwb>.

⁸² Evropský parlament. 10 kroků EU ke zvládnutí koronaviru. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://1url.cz/RKQwZ>.

středoevropského regionu s následky do obranného průmyslu, konkrétně na vazbu Německa a zemí Visegrádské čtyřky.

Přes negativní dopady na ekonomiku všech zemí, v roce 2020 již šestým rokem v řadě zvyšovaly státy NATO své obranné výdaje, které v tomto roce meziročně vzrostly o 3,9 procenta více než rok předtím. Se započítáním USA činil tento růst 2,7 procenta. Česko podle údajů přepočítaných na ceny z roku 2015 investovalo v roce 2020 do obrany 1,34 procenta HDP.⁸³ I přesto, že si Česká republika si v meziročním srovnání polepšila, zůstává sedmá od konce v pořadí zemí NATO. Česká vláda nadále počítá s tím, že do roku 2024, kdy mají země nejpozději závazek splnit, dvouprocentní hranice dosáhne.

I přes tyto optimistické zprávy, by mohla ekonomická krize způsobená koronavirem, velmi citelně v budoucnu zasáhnout obranné rozpočty zemí NATO, protože finanční dopad krize bude velký. Alianční země, včetně ČR, budou mít těžké rozhodování, neboť na jedné straně je stále zhoršující se bezpečnostní prostředí a na druhé straně jsou jednotlivé státní rozpočty, dostávající se pod tlak kvůli dopadům COVID-19. Vzhledem k tomu, že se AČR již od samého začátku řešení pandemické krize podílela na plnění úkolů k její eliminaci, vyvíjí politici velký tlak na zachování predikovaných výdajů na obranu i v období propadu české ekonomiky.

Ekonomická krize v ČR, ale i v dalších zemích světa měla i svůj negativní dopad do zbrojního a bezpečnostního průmyslu. I přes zachování deklarovaných výdajů na obranu může v budoucnu nastat situace, kdy ČR nebude schopna úspěšně dokončit některý modernizační projekt. Zejména z důvodu jeho nedostupnosti na trhu, ale také tím, že nominálně 2 % HDP budou ve výsledku mnohem méně, než se počítalo při vydání strategických rozvojových dokumentů, jako je např. Koncepce výstavby AČR 2030 nebo Dlouhodobý výhled pro obranu 2035. Tato situace může být dále umocněna snížením obranných výdajů, zejména v souvislosti s reakcí některých politických stran v ČR.⁸⁴

⁸³ Ref. 122

⁸⁴ Hospodářské noviny. Přesuny miliard na obranu škodí modernizaci i pověsti armády mezi našimi spojenci, upozorňují generálové. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://1url.cz/bKQwl>.

SOCIETÁLNÍ SEKTOR

Z pohledu vývoje societálního (společenského) sektoru bezpečnosti nelze opomíjet dlouhodobé trendy sledované již v minulosti, jakými jsou například migrace, soupeření identit. Jakkoliv každý z těchto trendů významně ovlivňuje identitu společnosti coby klíčovou chráněnou hodnotu v rámci societálního sektoru bezpečnosti, všechny byly v roce 2020 překryty neočekávanou, byť očekávatelnou⁸⁵, událostí a sice globální pandemií koronaviru COVID-19 způsobujícího onemocnění SARS-CoV-2.

Pandemie koronaviru se ukázala být exemplárním strategickým šokem nejen pro českou, ale doslova celosvětovou populaci. Zatímco ještě v polovině roku 2019 vnímali obyvatelé ČR riziko celosvětové pandemie jako druhořadou, ne-li terciální hrozbu, a věřily, že republika je dostatečně připravena na její zvládnutí⁸⁶, v průběhu roku 2020 se pandemie koronaviru stala hlavním tématem sekuritizace v ČR a v celém světě. Politické, společenské a ekonomické důsledky pandemie se staly subjektivně nejzávažnější bezpečnostní hrozbou, které občané ČR v průběhu roku čelily.⁸⁷

Migrace

Stejně jako u jiných sektorů tak i rok 2020 byl v otázce migrace výjimečný s ohledem na probíhající pandemii Covid-19, která se podepsala především na snížené mobilitě jak vně tak i uvnitř Evropy. Nejprve se zaměříme na problematiku ilegální a legální migrace do EU kdy jsme mohli sledovat výrazné snížení oproti roku 2019 v obou trendech. Následně se zaměříme na situaci v ČR, která jde proti celkovým trendům EU a můžeme pozorovat jak nárůst v počtu záchytu ilegálního pobytu v ČR, tak i celkový nárůst počtu legálně pobývajících cizinců.

Dle statistik Frontexu klesl počet ilegálních přechodů hranic EU v porovnání s rokem 2019 o 13 % (jednalo se zhruba o 124 000 osob), což je nejnižší hodnota od roku 2013. Stejně jako v roce předchozím patří mezi nejčastější země původu ilegálních migrantů Sýrie, následovaná Marokem, Tuniskem a Alžírem.⁸⁸ Z hlediska vytiženosti jednotlivých migračních tras došlo rovněž ke změně trendů. V roce 2020 jsme mohli pozorovat výrazné snížení, jak na Východní středomořské trase (snížení o 76 % v porovnání s rokem 2019) tak Západní středomořské trase (snížení o 28 % v porovnání s rokem 2019). Naopak u Centrální středomořské trasy se trend obrátil a v porovnání s předešlým rokem zde vidíme výrazný nárůst o 154 %.⁸⁹

⁸⁵ Zajímavé je, že do nemalé skupiny přírodních vědců, politologů a prognostiků varujících v posledních letech a desetiletích před globální pandemií se řadí také Vaclav Smil, kanadský interdisciplinární akademik českého původu. Detailněji viz HOFFOWER, Hillar. Bill Gates has been warning of a global health threat for years. Here are 12 people who seemingly predicted the coronavirus pandemic, 15. 12. 2020, Business Insider. Dostupné z: <https://bit.ly/2T9khIG>.

⁸⁶ PILNÁČEK, Matouš. Celospolečenské hrozby podle veřejnosti, 23. 12. 2019, Centrum pro výzkum veřejného mínění. Dostupné z: <https://bit.ly/3x8NDp9>.

⁸⁷ IPSOS. Obavy z koronaviru mírně klesají, mají je dvě třetiny lidí, 8. 12. 2020, IPSOS. Dostupné z: <https://bit.ly/3g3SoKY>. Viz také SPURNÝ, Michal. Nový typ koronaviru - obavy, média a informace o něm - Naše společnost - speciál - prosinec 2020, 4. 1. 2021, Centrum pro výzkum veřejného mínění. Dostupné z: <https://bit.ly/3itNDMu>.

⁸⁸ FRONTEX. Irregular migration into EU last year is lowest since 2013, 8. 1. 2021, FRONTEX. Dostupné z: <https://bit.ly/3g3iUEq>.

⁸⁹ FRONTEX. Risk Analysis for 2020, 2020, European Border and Coast Guard Agency (Frontex). Dostupné z: <https://bit.ly/3w3DwC9>.

V případě legální migrace do EU jsme mohli sledovat v roce 2020 výrazné snížení počtů žádostí oproti roku 2019. Celkový počet žádostí dosáhl čísla 416 632, porovnáme-li tento údaj s rokem 2019, kdy počet žádostí dosahoval 612 685, jedná se meziroční pokles o 32 %. Stejně jako u jiných metrik spojených s migrací se pokles přisuzuje snížené mobilitě z důvodů koronavirové pandemie.⁹⁰

Česká republika v roce 2020 jde proti celkovým trendům EU a můžeme pozorovat jak nárůst v počtu záchytu ilegálního pobytu v ČR, tak i celkový nárůst počtu legálně pobývajících cizinců. Jediný pokles nastal u žádostí o mezinárodní ochranu. Počet zadržených cizinců pobývajících na území ČR ilegálně v roce 2020 výrazně narostl ve srovnání s rokem předchozím. Na území ČR bylo zadrženo 7 093 osob, které pobývaly na území ČR nelegálně, což je největší počet od roku 2015. Jednalo se především o cizince z Ukrajiny, Moldavska a Vietnamu.⁹¹ I přes aktuální pandemii počet cizinců legálně pobývajících na území ČR stoupá a v roce 2020 bylo registrováno 634 790 osob. Polovina cizinců (50,8 %) s dočasným pobytem v ČR do země přijela za účelem práce, zatímco 17,3 % za účelem sloučení rodiny, 7,7 % za studiem a 5,7 % za podnikáním. Tyto počty prakticky kopírují rok předešlý a nejsou zde patrné žádné výkyvy. Největší podíl na tomto čísle zaujímají Ukrajinci (26 %), Slováci (19,6 %) a Vietnamci (9,9%).⁹² V otázce zájmu o žádosti o mezinárodní ochranu můžeme vnímat výrazné snížení a změnu trendu v porovnání s rokem 2019. V roce 2020 požádalo o ochranu 1 164 osob, což je o 39,4 % méně než za stejné období roku předešlého. Největší podíl měli žadatelé z Ukrajiny, Gruzie, Vietnamu a Ázerbájdžánu.

Otázka migrace byla v roce 2020 odsunuta do pozadí a nebyly prováděny dlouhodobé průzkumy veřejného mínění zaměřené na migraci. Posledním vodítkem postoje české veřejnosti k migraci může být průzkum z konce roku 2019, ve kterém vyšla migrace jako nejvýraznější obava (21% dotázaných), následována vlastním zdravím a zhoršujícím se životním prostředím, což naznačuje setrvalý stav negativního vnímání migrace u české veřejnosti.⁹³ Oproti předcházejícímu roku 2019 můžeme vnímat silný pokles zpráv a pozornosti věnující se migraci jak ze strany médií tak politických stran. Přestože nic nenasvědčuje tomu, že česká veřejnost změnila svůj pohled, migrace jako téma byla upozaděna koronavirovou krizí.

⁹⁰ EUROSTAT. First-time asylum applicants up by 132% in Q3 2020, 17. 12. 2020, EUROSTAT.

Dostupné z: <https://bit.ly/3gbYfwQ>.

⁹¹ MVČR. Čtvrtletní zprávy o situaci v oblasti migrace, 2020, Ministerstvo vnitra České republiky.

Dostupné z: <https://bit.ly/34XzjUv>.

⁹² MVČR, ref. 7

⁹³ TUČEK, Milan. Veřejnost o svých obavách, pocitu bezpečnosti a spokojenosti s policií - listopad 2019, 23. 12. 2019, Centrum pro výzkum veřejného mínění. Dostupné z: <https://bit.ly/3w74g4D>.

Soupeření identit

V otázce národní identity můžeme sledovat pokračování v trendu trvajícím od roku 1989, spojeným s prozápadním směřováním zahraniční politiky ČR. Vedle identity národní, české, se můžeme setkat s identitou nadnárodní, kterou formuje vztah k Evropské unii, Severoatlantické alianci (NATO) a Organizaci spojených národů (OSN).

Postoj veřejnosti k členství v NATO je předmětem průběžných výzkumů veřejného mínění. Obecně se počet oslovených občanů spokojených s členstvím v ČR v NATO pohybuje již dvacet let mezi 50 % až 60 %. V roce 2020 byly naměřeny stejné hodnoty jako v roce předchozím a počet spokojených respondentů zůstal na 58 % (bylo zachováno i rozložení uvnitř této skupiny kdy 18 % uvedlo, že je “rozhodně spokojeno” a 40 % “spokojeno”). Méně pozitivní je pak přírůstek nespokojených respondentů, který se zvýšil na 24 % (v roce 2019 22 %). Nárůst nespokojených respondentů nám začíná formovat trend, který můžeme pozorovat již od roku 2018 (od roku 2018 o 5 %)⁹⁴. Druhý průzkum, který se zaměřoval nikoliv na členství, ale na důvěru k instituci NATO z července 2020 zaznamenal pokles důvěry respondentů z 61 % na 54 %. O potřebnosti členství v NATO jsou výrazně častěji přesvědčeni lidé ve věku 30 až 44 let, vysokoškolsky vzdělání, deklarující vyšší životní úroveň, volící ČSSD, ODS, TOP 09 nebo Piráty. O nepotřebnosti jsou naopak přesvědčeni lidé starší nad 45 let, základního nebo středoškolského vzdělání, deklarující svou životní úroveň za špatnou a volící spíše KSČM, SPD, nebo Trikolouru.⁹⁵

Armáda ČR se dlouhodobě těší vysoké důvěře občanů, v roce 2020 důvěřovalo armádě 81 % oslovených (v roce 2019 77 %). Pozitivně se nahodnocení armády podepsalo její zapojení do řešení epidemiologické krize, kdy 89 % oslovených považuje zapojení armády za smysluplné.⁹⁶

Co se týká vztahu k EU v červenci roku 2020 důvěřovalo EU přesně 50 % oslovených respondentů a 45 % prohlásilo, že EU nedůvěřuje. Přičemž nejmenší důvěru občanů má Evropská komise, předseda Evropské rady a vysoký představitel pro zahraniční a bezpečnostní politiku. Jako důvod se uvádí odcizenost respondentů od těchto orgánů a neznalost jak personálního obsazení, tak agendy. Vysoký počet lidí tak nedokáže svůj postoj k těmto orgánům EU vyjádřit. Co se týče celkového trendu tak důvěra respondentů k EU poslední 3 roky osciluje okolo 50 % a rok 2020 se vrátil, oproti roku 2019 kdy důvěra k EU dosáhla hodnoty 52 %, na hodnotu roku 2018. Co se týče demografických faktorů respondentů, tak zde můžeme pozorovat stejné rozložení jako v případě vztahu k NATO, které je definované u podporovatelů vyšším vzděláním a životní úrovní a příklonu k pravicovým či středovým stranám.⁹⁷

Důvěra v OSN zaznamenala výraznější pokles z 63 % na 55 % respondentů důvěřujících OSN. V případě OSN se jedná o třetí nejnižší naměřenou hodnotu od roku 2003, kdy se měření provádí (nižší hodnoty byly naměřeny pouze v roce 2012, 2016 a stejná hodnota tedy 55% v roce 2007).⁹⁸

⁹⁴ ČADOVÁ, Naděžda. Občané o členství České republiky v NATO - únor 2020, 12. 3. 2020, Centrum pro výzkum veřejného mínění. Dostupné z: <https://bit.ly/3g1J4Yh>.

⁹⁵ HANZLOVÁ, Radka. Důvěra v evropské a mezinárodní instituce - červenec 2020, 31. 8. 2020, Centrum pro výzkum veřejného mínění. Dostupné z: <https://bit.ly/3v2vkAK>.

⁹⁶ MO ČR. Armáda a veřejnost 2020. Závěrečná zpráva z výzkumu veřejného mínění, 2020, Praha: Ministerstvo obrany České republiky. (Neveřejný materiál).

⁹⁷ HANZLOVÁ, ref. 11

⁹⁸ HANZLOVÁ, ref. 11

K porovnání můžeme zmínit názor na Rusko z výzkumu, který si u agentury STEM nechalo v roce 2020 vyhotovit Ministerstvo zahraničních věcí ČR⁹⁹. Z tohoto výzkumu vychází, že v určitých otázkách je názor na Rusko u české veřejnosti jasný, například zapojení Ruska do dostavby jaderné elektrárny Dukovan podporuje pouze 22 % oslovených. V dalších otázkách jsou názory nejednotné a rozporuplné, 63 % oslovených by obchodovalo s Ruskem bez ohledu na jeho politické kroky a zároveň 54 % nesouhlasí s rušením sankcí vůči Rusku.¹⁰⁰ Bohužel není vztah k Rusku předmětem pravidelně opakujících se výzkumů a z tohoto důvodu není možné určit vývoj trendu.

V kontextu pandemie COVID-19 je zajímavý vývoj vztahu k Číně, který dlouhodobě nebyl v ČR dobrý a Čína patří k nejméně populárním zemím¹⁰¹. Celosvětová pandemie s prvním výskytem v Číně pak tento trend podpořila a ČR spolu s Německem, Francií a Velkou Británií patří k zemím se silným negativním postojem veřejného mínění k Číně (kladně na Čínu nahlíží pouze okolo 15 % respondentů).¹⁰²

Přetrvávající demografické trendy

K datu 31. prosince 2020 žilo v České republice 10,701 milionu lidí, co znamená, že v průběhu roku 2020 se celkový počet obyvatel republiky zvýšil o necelých 8 tisíc. Jde o bezprecedentně nízké číslo, nejnižší od roku 2013, kdy naposledy počet obyvatel ČR v absolutních číslech dokonce poklesl.¹⁰³ Není pochyb, že fundamentální příčinou tak razantního meziročního poklesu v míře přírůstku je celosvětová pandemie COVID-19, která v průběhu celého roku 2020 způsobovala jednak vyšší úmrtnost obyvatelstva, ale zejména také výrazně omezovala možnosti migrace do ČR. Právě migrace je totiž jediným důvodem, proč absolutní počet obyvatel ČR již sedmým rokem v řadě narůstá (byť v roce 2020 jen minimálně), jelikož mortalita místního obyvatelstva rovněž již několik let mírně převyšuje jeho natalitu.¹⁰⁴ Úhrnná plodnost, tedy průměrný počet dětí připadajících na jednu ženu, dosahuje v současnosti úrovně 1,71 dítěte na ženu, co je sice více, než průměr let 1994-2011 (1,50 dítěte na ženu), pořád se ale pohybuje hluboko pod hranicí přirozené reprodukce obyvatelstva (2,10 dítěte na ženu), kterou ČR naposledy dosahovala ještě jako součást někdejší ČSSR na začátku 80. let minulého století.¹⁰⁵ Trend mírného růstu počtu obyvatel v důsledku imigrace potrvá dle současných projekcí ještě do konce 20. let, kdy dosáhne svého maxima na úrovni 10,78 milionu, poté ale imigrace do ČR přestat „stíhat“ kompenzovat snižující se míru porodnosti.¹⁰⁶ V důsledku zvyšující se

⁹⁹ VALÁŠEK, Lukáš KUDRNA, Ondřej. Interní průzkum ministerstva: Češi nechtějí, aby nový blok Dukovan stavěli Rusové, 26. 2. 2021, Aktuálně.cz. Dostupné z: <https://bit.ly/2TRNY1L>.

¹⁰⁰ HANZLOVÁ, ref. 11

¹⁰¹ HANZLOVÁ, Radka. Sympatie české veřejnosti k některým zemím - listopad 2019, 13. 12. 2019, Centrum pro výzkum veřejného mínění. Dostupné z: <https://bit.ly/355tHHL>.

¹⁰² TURCSÁNYI, Richard Q., ŠIMALČÍK, Matej, KIRONSKÁ, Kristína, SEDLÁKOVÁ, Renáta et al. European public opinion on China in the age of COVID-19, 2020, Palacký University Olomouc, Central European Institute of Asian Studies. Dostupné z: <https://bit.ly/2T377wR>.

¹⁰³ Český statistický úřad. Obyvatelstvo. Přírůstek/úbytek počtu obyvatel, 30. 4. 2021, Český statistický úřad. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_lide.

¹⁰⁴ Rozdíl v počtu živě narozených dětí (natalita) a počtu zemřelých osob (mortalita) představuje ročně zhruba 1500 - 2000 osob. Viz Český statistický úřad. Pohyb obyvatelstva - 1. - 3. čtvrtletí 2020, 14. 12. 2020, Český statistický úřad. Dostupné z: <https://bit.ly/3v264ur>.

¹⁰⁵ Český statistický úřad. Aktuální populační vývoj v kostce, 29. 1. 2021, Český statistický úřad. Dostupné z: <https://1url.cz/6z7WX>.

¹⁰⁶ Český statistický úřad. Projekce obyvatelstva České republiky 2018-2100, 28. 11. 2018, Český statistický úřad. Dostupné z: <https://bit.ly/3g4eihw>.

průměrné délky života v kombinaci s nižší mírou porodnosti zároveň česká populace již od 80. let minulého století stárne a její věková struktura se tím zásadně mění.¹⁰⁷ Vyšší proporce seniorů v populaci se odráží v nižším podíle jiných věkových skupin, zejména lidí v produktivním věku, kterých počet již v současnosti klesá tempem zhruba 18 000 ročně.¹⁰⁸ Narůstající počty seniorů a simultánní úbytek pracovních sil se již v současnosti projevují vyšší finanční a také personální zátěží na systémy sociálního, důchodového a zdravotního zabezpečení.

Polarizace a radikalizace společnosti

Zatímco v uplynulých letech spíše doznávaly odezvy migrační krize z let 2015-2016¹⁰⁹, jenž do značné míry akcelerovaly a prohlubovaly polarizaci české společnosti, v průběhu roku 2020 sehrála roli katalyzátoru společenské radikalizace a polarizace pandemie onemocnění COVID-19 a její společensko-politické důsledky. Již v průběhu “první vlny” onemocnění, která Českou republiku zasáhla na jaře, se koronavirus stal nejenom zdravotním, ale také společenským, ekonomickým, politickým a v neposledním řadě bezpečnostním problémem. V průběhu roku pak kontinuálně rostla míra nespokojenosti obyvatel ČR se zvládáním krize ze strany politických elit - zatímco v květnu považovalo aktuálně platná vládní opatření proti šíření koronaviru za neúčinná zhruba 10% dotázaných, v prosinci už vládní opatření kritizovalo 37% dotazovaných.¹¹⁰ Významně také poklesl tzv. index důvěry ve státní aparát, jeho hodnota se v na konci prosince 2020 pohybovala na úrovni 41 bodů ze 100 - jde o hodnotu poloviční oproti jaru 2020 a zároveň úplně nejnižší hodnotu naměřenou po dobu sledování indexu.¹¹¹ Oslabování důvěry kritické části populace vůči politickému vedení státu a státní autoritě jako také se sebou nevyhnutně přináší negativní dopady na stabilitu státu a důvěru jeho obyvatel ve funkčnost a efektivnost stávajícího liberálně demokratického režimu. V době pandemie je navíc státní autorita a důvěryhodnost čelních státních představitelů oslabována zcela bezprecedentní vlnou dezinformací, hoaxů, konspiračních teorií a nenávistných projevů šířících se zejména v prostředí online sociálních sítí.¹¹² Ty pak v reálném životě přerůstají do zcela nezodpovědného, iracionálního a v konečném důsledku rizikového chování části populace, zpochybňování závažnosti situace a hrozeb plynoucích z pandemie, nebo ad bloc ignorování, odmítání a cílené porušování restriktivních opatření. Ve společnosti se tak rozevírají názorové a hodnotové nůžky mezi různými segmenty a skupinami společnosti (pro zjednodušení například mezi skupinami tzv. “rouškařů” a tzv. “antivaxerů”), hrozící dalším prohloubením společenské nestability, erozí autority

¹⁰⁷ FIALA, Tomáš, LANGHAMROVÁ, Jitka. Changes in the Age Structure and the Ageing of the Population of Czechia after the Year 1989, Demografie, r. 62, č. 4, 2020. Dostupné z: <https://bit.ly/3cpPuyi>.

¹⁰⁸ NĚMEČKOVÁ, Michaela. Lidí v produktivním věku bude ubývat, 27. 2. 2019, Statistika a my, Magazín Českého statistického úřadu. Dostupné z: <https://bit.ly/3gfU0QN>.

¹⁰⁹ BIS. Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2018, 2019, Bezpečnostní informační služba. Dostupné z: <https://bit.ly/3w2hSOI>.

¹¹⁰ ČERVENKA, Jan. Hodnocení reakce státu a jeho institucí na epidemii COVID-19 - Naše společnost - speciál - prosinec 2020, 14. 1. 2021, Centrum pro výzkum veřejného mínění. Dostupné z: <https://bit.ly/3csnzO1>.

¹¹¹ ENP. Reprezentativní průzkum monitorující postoje a nálady ve společnosti s ohledem na probíhající pandemii nového typu koronaviru. Šetření probíhá v pěti evropských zemích, 2020, European National Panels, National Pandemic Plan. Dostupné z: <https://bit.ly/34VPyBw>.

¹¹² MV ČR. Dezinformace na sociálních sítích a EU - poučení z krize?, 2020, Ministerstvo vnitra České republiky. Dostupné z: <https://bit.ly/2RDAdmg>.

státních orgánů a politického vedení země, nebo, v krajním případě, až vyhocením na úroveň celospolečenského vnitrostátního konfliktu.

Implikace pro ozbrojené síly

Zapojením složek AČR do operací krizového managementu proti šíření koronaviru získala Armáda České republiky unikátní a nenahraditelné zkušenosti z nasazení v krizové situaci nebojového charakteru, navíc realizovaných na vlastním území ČR a ve prospěch jejích obyvatel. Armáda se zcela klíčovou mírou podílela na dovozu a distribuci zdravotnického materiálu po celém území republiky, vybudovala několik polních nemocnic, podílela se na vývoj, zavedení a provozování systému tzv. chytré karantény a v součinnosti s Policií ČR prováděla kontrolu hraničních i vnitrostátních uzávěr spolu s obecnou kontrolou dodržování bezpečnostních opatření. Stovky vojáků byly nasazeny na výpomoc přímo do nemocnic, hospiců a jiných sociálních zařízení. Na rozdíl od politických představitelů, práci bezpečnostních orgánů a složek IZS hodnotily obyvatelé ČR vysoce kladně, díky čemu míra důvěry společnosti vůči armádě dosáhla v průběhu roku 2020 svého absolutního maxima na úrovni 75-80%.¹¹³ Takhle vysoká míra důvěryhodnosti nicméně zavazuje AČR k proaktivnějšímu přístupu v boji proti prohlubování společenské nestability a jevům, které ji způsobují, v současnosti zejména masové šíření dezinformací a konspirací, které neváhají někteří zahraniční aktéři (zejména Rusko nebo Čína) využít na dosažení svých politických cílů.¹¹⁴ Velkou pomocí a jedním z nejaktivnějších hráčů na tomto poli by se měla stát odborní pracovní skupina Bezpečnostní rady státu pro hybridní hrozby existující od roku 2017¹¹⁵, v současnosti vedena vojenským poradcem předsedy vlády, podplukovníkem AČR, Petrem Matoušem.

Pandemie onemocnění COVID-19, paradoxně, ovlivnila schopnost AČR rekrutovat nové vojáky pozitivním způsobem. Cíl získat v roce 2020 celkem 1740 nových vojáků dosáhla armáda již v říjnu, předpokládá se, že zvýšený zájem o službu v AČR (a jiných bezpečnostních sborech) potrvá i v roce 2021. Armáda si také díky pandemii vyzkoušela realizovatelnost a efektivitu zkráceného (z 3 měsíců na 2), no o to intenzivnějšího kurzu základní přípravy rekrutů AČR.¹¹⁶ V prostředí zasaženém pandemií se resort obrany jevil zájemcům o službu jako odpovědný, spolehlivý a především stabilní zaměstnavatel. Mnohostranné a intenzivní zapojení příslušníků AČR do různých fází a procesů krizového managementu v souvislosti se zvládáním pandemie po celý rok 2020 zvýšilo prestiž AČR v očích veřejnosti a přispělo k zatraktivnění služby v armádě.¹¹⁷ Bohužel, z hlediska dlouhodobých trendů klesající počet lidí v produktivním věku již v současnosti (vyjma aktuální krizové situace) komplikuje rekrutaci nových vojáků, obzvláště pokud služba v armádě není dostatečně atraktivní a motivující, aby dokázala konkurovat jiným sektorům na trhu práce. Reálné naplnění a zejména dlouhodobé udržení jednoho z cílů

¹¹³ ČERVENKA, ref. 26

¹¹⁴ MV ČR, ref. 28

¹¹⁵ VLÁDA ČR. Bezpečnostní rada státu schválila ustavení odborné pracovní skupiny pro hybridní hrozby, 8. 3. 2017, Vláda České republiky. Dostupné z: <https://bit.ly/3iqxJTe>.

¹¹⁶ DVOŘÁKOVÁ, Magdalena. Armáda otevře kurz základní přípravy pro nové vojáky, proběhne za mimořádných opatření, 19. 3. 2020, Ministerstvo obrany České republiky. Dostupné z: <https://bit.ly/3uXbdnD>.

¹¹⁷ PONCAROVÁ, Jana. Armáda hlásí plno. Do základního kurzu až příští rok, 12. 10. 2020, Armádní noviny. Dostupné z: <https://bit.ly/3pxoBO6>.

Koncepce výstavby Armády ČR do roku 2030, a sice dosažení početního stavu 30 000 profesionálních vojáků¹¹⁸, tak nadále zůstává neisté.

Kvantitativní úbytek vojáků a vojaček lze nicméně tlumit a alespoň částečně kompenzovat správným využitím několika jiných (mega)trendů. V první řadě zvýšeným důrazem na kvalitativní a technologické atributy ozbrojených sil, konkrétně zvýšenou robotizací, automatizací a informatizací armády - výzvami, s nimiž se AČR bude muset vypořádat bez ohledu na demografický vývoj v republice. Dalším způsobem je správné využití migrující pracovní síly, zejména z kulturně a jazykově spřízněných zemí, jako Ukrajina a Slovensko, případně, po vzoru Německa¹¹⁹, usnadnění vstupu do AČR pro státní příslušníky všech zemí EU. Nicméně, pokud by se AČR chtěla vydat tímhle směrem, musela by, jako součást rezortu obrany, aktivně podporovat příslušné legislativní změny, nakolik současná právní úprava službu cizích státních příslušníků v AČR umožňuje jen za předpokladu výjimečného souhlasu prezidenta republiky.¹²⁰ Sekundárním problémem je, že jakkoli současná míra migrace nepředstavuje žádné přímé ohrožení ČR, nemalá část české populace migraci jako hrozbu subjektivně a zcela emocionálně vnímá. Část veřejnosti by tudíž službu cizích státních příslušníků v AČR mohla vnímat nelibě, případně ji pokládat rovnou za ohrožení národní bezpečnosti.

Prozápadní geopolitická orientace ČR v současnosti přímo ohrožena není, částí obyvatelstva je však zpochybňována. Míra podpory hlavních bezpečnostně-politických integračních seskupení Západu - Evropské unie a Severoatlantické aliance - osciluje v rozmezí od 50 do 60 %. Od roku 2018 však mírně roste počet lidí nespokojených s členstvím České republiky v NATO a taky lidí nedůvěřujících Alianci jako celku. Vzhledem k absenci pravidelných průzkumů veřejného mínění mapujících detailněji vztah české populace k jiným světovým mocnostem, např. Číně, nebo Rusku, které se nejčastěji (sebe)stylizují do poloh vyzyvatelů Západu, nelze přesně určit, jaká část obyvatel ČR zpochybňuje, či přímo odporuje geopolitické orientace své země. Armáda České republiky, podobně jako všechny ostatní státní orgány a instituce, čelí v tomto směru výzvě v podobě nutnosti zintenzivnit svou komunikaci vůči obyvatelům ČR o podstatě členství země v EU a NATO, formách zapojení do jejich činnosti a výhod, které z toho pro Českou republiku (a přímo její obyvatele) plynou.

¹¹⁸ MO ČR. Koncepce výstavby Armády České republiky 2030, 30. 10. 2019, Ministerstvo obrany České republiky. Dostupné z: <https://bit.ly/2SijZPF>.

¹¹⁹ BBC. German army 'could recruit EU citizens', 27. 12. 2018, BBC News. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-46692176>.

¹²⁰ SAGIT. Zákon o rozsahu branné povinnosti a o vojenských správních úřadech (branný zákon), 14. 2. 2003, Sagit, Právní a ekonomické nakladatelství. Dostupné z: <https://bit.ly/3w4YUXJ>.

ENVIRONMENTÁLNÍ SEKTOR

Strategický šok v podobě pandemie koronaviru se nutně projevil také v environmentálním sektoru bezpečnosti. Ten je nadále determinován mega-trendem změny klimatu, který není možné ani v dlouhodobém horizontu zcela zvrátit, a je tak pouze možné mírnit jeho dopady (tzv. mitigace) a zároveň se na neodvratné změny postupně adaptovat. Ani dočasné snížení emisí skleníkových plynů v důsledku omezení sociálních i ekonomických aktivit následkem protipandemických opatření tak nemohlo zvrátit pokračující trendy spojené se změnou klimatu, jejichž tempo růstu navíc v posledních dekádách neustále zrychluje, a to i v důsledku působení zpětných vazeb klimatického systému. Nejen změna klimatu, ale také demografický růst ve spojení s neudržitelnými způsoby ekonomické produkce či hospodaření s půdou a jinými základními zdroji nadále ohrožují ekosystémy, na jejich službách je přímo závislé přežití populace i cíle udržitelného rozvoje.

Vědecká agenda

Existuje řada indikátorů, pomocí kterých lze měřit postupující projevy mega-trendu změny klimatu. Vědecké poznatky přitom umožňují čím dál tím přesnější projekce budoucího vývoje na globální i regionální úrovni.¹²¹

Koncentrace skleníkových plynů v atmosféře

Velká pozornost byla věnována dopadu pandemie COVID-19 na redukci emisí skleníkových plynů, jejichž výrazné a rychlé snižování je zásadní pro dosažení cílů Pařížské dohody - tedy udržet oteplování do konce století pod hranicí 2 °C, a přitom se co nejvíce přiblížit 1,5 °C. Zatímco v první polovině roku 2020 byly emise oxidu uhličitého vlivem drastických opatření s cílem omezit šíření nového koronaviru redukovány v průměru o 8,8 %, v druhé polovině roku došlo k jejich opětovnému nárůstu. Celkově tak emise během roku poklesly o 6,4 %, což odhadem znamená snížení globálního oteplení pouze o 0,01 °C do roku 2050.¹²² Splnění cílů Pařížské dohody by přitom vyžadovalo redukci emisí v rozmezí 6-8 % každý rok během následujících 30 let.¹²³ V posledních letech k růstu objemu emisí přispívaly také masivní požáry v Austrálii, Kalifornii, Amazonii ale i na Arktidě během roku 2020 a tání permafrostu. Nové vědecké poznatky přináší špatné zprávy ohledně emisí skleníkových plynů způsobených právě táním permafrostu, kdy dosavadní modely pracovaly pouze s jeho postupným táním a nezahrnovaly tání náhlé, které může projekci emisí z tohoto zdroje zvýšit až na dvojnásobnou hodnotu, což implikuje náročnější cestu k dosažení cílů Pařížské dohody.¹²⁴

Globální průměrná teplota

Posuzovat teplotní anomálie má smysl pouze v dlouhodobějším horizontu kvůli značné meziroční variabilitě ovlivňované nejvýrazněji fenomény El Niño a La Niña.¹²⁵ Navzdory

¹²¹ Viz např. FUTURE EARTH, THE EARTH LEAGUE a WCR. *10 New Insights in Climate Science* [online]. 2021 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/RKlan>.

¹²² UN ENVIRONMENT PROGRAMME. *Emissions Gap Report 2020: Executive Summary* [online]. 2020 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/SKLa7>.

¹²³ TOLLEFSON, Jeff. COVID curbed carbon emissions in 2020 – but not by much. *Nature* [online]. 15. 1. 2021 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://www.nature.com/articles/d41586-021-00090-3>. FUTURE EARTH, THE EARTH LEAGUE a WCR, ref. 55

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ NOAA. *What are El Niño and La Niña?* [online]. nedat. [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/gKzM>.

podmínkám druhého zmíněného jevu s ochlazujícím efektem se povrch Země v roce 2020 v průměru oteplil o 1,02 °C oproti průměru z období 1951-1980, což odpovídá dlouhodobému trendu růstu průměrné globální teploty ve stále rychlejším tempu. V posledních letech se zlepšily vědecké poznatky o tzv. sensitivitě klimatu, tedy o vztahu mezi nárůstem emisí skleníkových plynů a globální průměrné teploty. Ty se odráží v nových výpočtech pravděpodobného rozsahu této teploty na konci století mezi 2,3 až 4,5 °C oproti původní projekci IPCC v rozmezí 1,5 až 4.5 °C. Toto zjištění by přitom mohlo mít zásadní dopad na ambice jednotlivých států z hlediska postupného snižování emisí s cílem vyhnout se nejhrošším teplotním scénářům a jejich dopadům.¹²⁶

Tabulka č. 1: Vývoj globální teploty a koncentrace oxidu uhličitého za posledních pět let

Indikátor / rok	2016	2017	2018	2019	2020
Globální průměrná teplota ¹²⁷	1,02 ¹²⁸	0,92	0,85	0,98	1,02
Koncentrace CO ₂ ¹²⁹ (k 12/2020)	405.14	407.49	409.75	412.44	414.99

Výška hladiny, teplota a pH oceánů

Hladina oceánů nadále stoupá vlivem tepelného rozpínání vody a tání ledovců a ledových příkrovů. Podle Světové meteorologické organizace se zvláště v posledních dvou dekádách tempo oteplování oceánů zrychluje, což lze přičítat právě tání ledových příkrovů. Od roku 1993 se hladina oceánů zvyšuje v průměru o 3,3 ± 0,3 mm za rok.¹³⁰ Za pětileté období 2014-2019 už však tento nárůst činí 5 mm za rok.¹³¹ Průměrná globální hladina oceánů byla v roce 2020 srovnatelná s hodnotou z předchozího roku, přičemž malý pokles hladiny v druhé polovině roku je přičitatelný působení jevu La Niña v Tichém oceánu.¹³² Pokračuje také trend zvyšování teploty oceánů na povrchu i v hloubkách a zvyšování kyselosti vlivem absorpce oxidu uhličitého, což ohrožuje na oceán navázané ekosystémy s dopadem na celou řadu ekosystémových služeb (např. rybolov či turismus).

Rozloha mořského ledu a ledových příkrovů

Pokračuje tání mořského ledu a ledových příkrovů na Antarktidě a v Grónsku, byť v druhém zmíněném případě s určitým poklesem v roce 2020 v důsledku bouří s velkým množstvím sněhových srážek.¹³³ Tání mořského ledu je nejvíce sledováno na případu Arktidy, kde globální oteplování postupuje dvakrát až třikrát rychlejším tempem, než je globální průměr.¹³⁴ Zatímco ještě s ohledem na data z roku 2019 hovořili vědci o snižování

¹²⁶ FUTURE EARTH, THE EARTH LEAGUE a WCR, ref. 55, s. 7-8.

¹²⁷ NASA. *Global Temperature* [online]. 2021 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://climate.nasa.gov/vital-signs/global-temperature/>.

¹²⁸ Průměrnou globální teplotu v roce 2016 výrazně ovlivnil výskyt meteorologického jevu El Niño. WMO. *WMO Provisional Statement on the State of the Global Climate in 2019* [online]. 2019 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/czo7S>.

¹²⁹ NOAA. *Data* [online]. 2021 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/lzBCq>.

¹³⁰ WMO. *State of the Global Climate 2020: Provisional Report* [online]. 2020 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/EKL3L>.

¹³¹ WMO. *Global Climate in 2015-2019: Climate change accelerates* [online]. 2019 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/rKL3M>.

¹³² WMO, ref. 64

¹³³ WMO, ref. 64

¹³⁴ NASA. *A Warming Arctic Turns Topsy Turvy*, [online]. 2020 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/xKL3r>.

rozlohy mořského ledu na Arktidě o 12,85 % za dekádu vzhledem k průměru v období 1981-2010, k roku 2020 dosahuje toto tempo již 13,1 % za dekádu.¹³⁵ Rekordní teploty a s tím spojené tání zaznamenala v roce 2020 Sibír, což se projevilo například pozdním zamrzáním Moře Laptěvů a Východosibiřského moře s negativním dopadem na arktický plankton, jehož schopnost absorbovat CO₂ z atmosféry se tak snižuje, což dále zvyšuje koncentraci tohoto plynu v atmosféře, oteplování a další zrychlování tání.¹³⁶

Politická agenda

Pro budoucí zmírnění dopadů rizik environmentálního charakteru i odvrácení nejhorších scénářů je zásadní dohoda na politické úrovni. Pravidelná Konference OSN o změně klimatu, která měla proběhnout v listopadu 2020 v Glasgowě s cílem zvýšit ambice zemí směrem k dosažení závazků Pařížské dohody, byla kvůli pandemii přesunuta na rok následující. V roce 2020 se další země přidaly k závazku dosáhnout uhlíkové neutrality do poloviny století (k prosinci tak učinilo na 127 zemí). Tyto závazky je však ještě nutné promítnout do konkrétních politik a opatření - tzv. vnitrostátně stanovených příspěvků (NDC), u kterých lze naopak sledovat jistou stagnaci, přičemž ani ty existující nejsou ve svém souhrnu politikami jednotlivých států naplňovány. Současné příspěvky směřují k oteplení Země minimálně o 3 °C do konce století.¹³⁷ Nejnovější vědecké poznatky (viz výše) přitom naznačují, že i předpoklady, na kterých Pařížská dohoda stojí, je nutné přehodnotit a ambice navýšit, aby bylo možné cíle dohody dosáhnout. V září na zasedání Generálního shromáždění OSN ohlásil čínský prezident Si Ťin-pching překvapivý záměr učinit zemi produkující 28 % všech emisí do roku 2060 uhlíkově neutrální, vrcholu emisí následovaného postupným poklesem má však země dosáhnout až v roce 2030.¹³⁸ Jistý optimismus přináší návrat USA k Pařížské dohodě s nástupem nové administrativy Joea Bidena, který však bude nutné teprve promítnout do konkrétních závazků.

V České republice přijala v prosinci 2020 Uhelná komise doporučení ukončit těžbu a spalování uhlí k roku 2038, přičemž původně uvažovala také o termínech 2033 a 2043. Toto rozhodnutí bylo kritizováno tzv. stínovou uhelnou komisí, která považuje za nejzazší možný termín slučitelný s cílem uhlíkové neutrality do poloviny století rok 2035.¹³⁹ Vláda, ve které nad tímto rozhodnutím nepanuje konsensus, prozatím doporučení neschválila. Nepodařilo se naplnit záměr podepsat do konce roku výběrové řízení na nový jaderný blok v Dukovanech. Jeho delší odložení provázají obavy z negativních dopadů na plnění klimatických závazků země.¹⁴⁰ Začátkem roku přijala Vláda také „Vnitrostátní plán České republiky v oblasti energetiky a klimatu“, který má každá členská země EU povinnost přijmout s cílem koordinovat emisní cíle Unie. Ten mimo jiné nastavuje příspěvek ČR k tzv. evropským energeticko-klimatickým cílům EU v oblasti snižování emisí, zvyšování podílu obnovitelných zdrojů energie a zvyšování energetické účinnosti. Dokument počítá s nárůstem podílu obnovitelných zdrojů na celkové spotřebě energie do roku 2030 na 22

¹³⁵ NASA. *Arctic Sea Ice Minimum* [online]. 2021 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/gKL31>.

¹³⁶ WATTS, Jonathan. Alarm as Arctic sea ice not yet freezing at latest date on record. *The Guardian* [online]. 22. 10. 2020 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/KKL3J>.

¹³⁷ UN ENVIRONMENT PROGRAMME, ref. 56

¹³⁸ MYERS, Steven Lee. China's Pledge to Be Carbon Neutral by 2060: What It Means. *New York Times* [online]. 23. 09. 2020 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/MKL3Q>.

¹³⁹ AČ, Alexander. *Stanovisko stínové uhelné komise k odstoupení od uhlí* [online]. Stínová uhelná komise, 23. 06. 2020 [cit. 2021-03-05]. Dostupný z: <https://1url.cz/dKL3i>.

¹⁴⁰ ČTK. Havlíček: Na Dukovany máme ve hře čtyři varianty. Včetně těch, jak si ohlídat Rusy. *Aktuálně.cz* 09. 12. 2020 <https://1url.cz/zKzY>.

% (o 10 % méně, než je stanovený cíl na úrovni EU), který ekologické organizace kritizují jako nedostatečný s ohledem cíle Pařížské dohody i závazek dosáhnout klimatické neutrality do roku 2050.¹⁴¹

Změna klimatu odkrývá výzvy, kterým mezinárodní společenství se vzrůstající mírou nacionalismu čelí v boji proti globálním hrozbám. Zásadní jsou proto opatření přijímaná na úrovni jiných jednotek. V roce 2020 vyhlásily další země (např. Japonsko, Jižní Korea, Nový Zéland) a města (Barcelona, San Diego, Tokio a další) stav klimatické nouze, kterým uznávají závažnost problému a nedostatečnost dosavadních politik. Narůstá také počet klimatických žalob vůči státům za jejich nedostačující aktivitu. V České republice byla za tímto účelem založena iniciativa Klimatická žaloba ČR, přičemž v prosinci 2020 byla Vládě doručena předžalobní výzva.¹⁴²

Rizika environmentálního charakteru

Z bezpečnostního hlediska představují největší výzvu náhlé a plíživé pohromy, přičemž trendem je zvyšování frekvence jejich výskytu i intenzita.¹⁴³ Počet katastrof spojených s klimatem či počasím se od 90. let minulého století zvýšil přibližně o 35 %.¹⁴⁴ Jedná se zejména o silné srážky ve formě deště či sněhu, vlny horka i mrazu, sucho a bouře včetně tropických bouří. Jejich následkem pak dochází k řadě negativních jevů, jako jsou povodně, jejichž dopad může být navíc zhoršený předchozím extrémním suchem v lokalitě kvůli vodoodpudivému efektu půdy, sesuvy půdy, rozsáhlé požáry a řada dopadů na lidské životy a zdraví, živobytí, dostupnost potravin a vody. Tyto pohromy způsobují také obrovské ekonomické škody či vysídlování obyvatelstva.

Rok 2020 přinesl celou řadu závažných přírodních katastrof prakticky ve všech regionech světa. Některé ze zemí byly přitom zároveň postiženy dvojí krizí přírodní pohromy a pandemie koronaviru.¹⁴⁵ Rozsáhlé záplavy postihly v roce 2020 důsledkem nadprůměrných srážek zejména Afriku (Africký roh, Sahel, Súdán, Keňa, Jemen) a Asii (Indie, Bangladéš, Pákistán, Nepál, Afghánistán, Barma či Vietnam), ale také země v dalších regionech včetně Brazílie a Indonésie. Naopak extrémní sucho nejvíce postihlo Jižní Ameriku, části jižní Afriky a Evropy. Česká republika zaznamenala v první polovině roku největší sucho za posledních 500 let.¹⁴⁶ Do budoucna lze v zemi očekávat podobný vývoj jako v roce 2020, tedy nárůst epizod v obou krajních polohách - výskyt extrémního sucha zejména v první polovině vegetačního období vlivem nižších srážek i větší

¹⁴¹ EURACTIV.cz a ČTK. *Vláda přijala energeticko-klimatický plán, podíl zelené energie poroste* [online]. 13. 01. 2020 [cit. 2021-03-05]. Dostupný z: <https://1url.cz/HKzKJ>.

¹⁴² Klimatická žaloba ČR [online]. 2021 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://www.klimazaloba.cz/>.

¹⁴³ IFRC. *World Disasters Report 2020: Come Heat or High Water - Tackling the Humanitarian Impacts of the Climate Crisis Together*. Executive Summary [online]. Geneva, 2021 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/1KL3w>.

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ FAO. *The dual threat of extreme weather and the COVID-19 crisis: Anticipating the impacts on food availability* [online]. 13. 07. 2020 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <http://www.fao.org/3/cb0206en/CB0206EN.pdf>

¹⁴⁶ Podle nejnovějších vědeckých poznatků na základě analýzy stabilních izotopů uhlíku a kyslíku v letokruzích dubů zejména na území ČR zažívala Evropa od roku 2015 bezprecedentní letní sucho v posledních 2 110 letech.

BÜNTGEN, U., URBAN, O., KRUSIC, P.J. et al. Recent European drought extremes beyond Common Era background variability. *Nature Geoscience*, 2021. <https://doi.org/10.1038/s41561-021-00698-0>.

evaporace, ale i přívalových povodní v důsledku postupného zvyšování počtu dní s vysokými srážkami nad 10 mm v druhé polovině vegetačního období, ačkoliv průměrný roční úhrn srážek se dle projekcí měnit nebude.¹⁴⁷ Také kůrovcová kalamita nabyla v posledních letech bezprecedentní závažnosti v důsledku úbytku vláhy v lesích, které si tak nedokázaly vytvářet potřebou imunitu k obraně proti škůdcům. Dále počet tropických cyklónů byl s počtem 103 pojmenovaných bouří v roce 2020 nadprůměrný, včetně rekordního počtu 12 bouří (z toho šest hurikánů), které dosáhly pevniny USA. Zvýšení aktivity hurikánů lze přičítat celé řadě faktorů včetně jevu La Niña. Výrazně byly postiženy také Střední Amerika, Vietnam, Filipíny či jižní Tichomoří.¹⁴⁸ Pokračuje trend nárůstu bouří vysoké intenzity. V roce 2020 představovaly zvláštní problém bouře, jejichž intenzita se rychle zvýšila ve velmi krátké době, což snížilo schopnost zasažených zemí se na příchod ničivé pohromy adekvátně připravit.¹⁴⁹

Počet lidí postižených hladem po desetiletích poklesu kontinuálně narůstá od roku 2014 v důsledku konfliktů, hospodářského poklesu i faktorů spojených s klimatickou variabilitou a extrémním počasím. Podle nedávných odhadů trpí hladem téměř 690 milionů osob, tedy téměř 9 % světové populace a na 750 milionů je pak vystaveno závažnému nedostatku potravin. V případě nedostatku potravin střední a vysoké závažnosti pak problém nedostatku bezpečné a nutričně odpovídající potravy postihuje až na 2 miliardy lidí. Pandemie koronaviru tento trend nadále prohloubí, kdy podle odhadů může v jejím důsledku v závislosti na ekonomickém poklesu vzrůst počet podvyživených osob o 83 až 132 milionů.¹⁵⁰ Organizace pro výživu a zemědělství identifikovala řadu faktorů spojených s pandemií s nepříznivým dopadem na potravinovou bezpečnost včetně snížení kupní síly domácností, narušení chodu dodavatelských řetězců a mobility pracovní síly či snížení kapacit vlád ochránit vlastní obyvatelstvo v důsledku přetížení. Potravinová bezpečnost může být nadále zhoršována vlivem postupných dopadů pandemie na politickou nestabilitu a konfliktní dynamiku, které by se nutně projevil také zhoršením dostupnosti základních zdrojů.¹⁵¹

Výše zmíněné faktory vedou k migraci osob z postižených oblastí, která je obvykle způsobena kombinací vícero zranitelností socioekonomického charakteru s možným vlivem právě faktorů environmentálních. Značná část takto vysídlených osob se přitom přesouvá na místa, kde jsou znovu vystaveny vysokému riziku přírodních pohrom. Podle

¹⁴⁷ ČTK. Nejhorší za 500 let. V Česku trpí suchem 80 procent území, deště pomohly jen povrchové vrstvě. *iRozhlas* [online]. 04. 05. 2020 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/pKL3o>.
ŘEPKOVÁ, Andrea. Současné teplo mělo podle historických modelů Česko zažít až po roce 2040, tvrdí klimatolog. Extrémů prý přibude. *Lidovky.cz* [online]. 28. 09. 2020 [cit. 2021-03-05].

Dostupné z: <https://1url.cz/xKL3N>.

UNITED STATES DEPARTMENT OF AGRICULTURE. *Report Name: The Czech Republic Experiencing the Worst Drought in 500 Years* [online]. 2020 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/hKL3H>.

¹⁴⁸ NOAA. *Tropical Cyclones - Annual 2020* [online]. 2021 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://www.ncdc.noaa.gov/sotc/tropical-cyclones/202013>.

WMO, ref. 64

¹⁴⁹ RUPPERT, James H. a WING, Allison. The 2020 Atlantic hurricane season was a record-breaker, and it's raising more concerns about climate change. *The Conversation* [online]. 01. 12. 2020 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/4KL32>.

¹⁵⁰ FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. *In Brief to The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets* [online]. Rome, 2020 [cit. 2021-03-05]. <https://doi.org/10.4060/ca9699en>.

¹⁵¹ FAO and WFP. *FAO-WFP early warning analysis of acute food insecurity hotspots* [online]. Rome, 2020 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/AKL3E>.

odhadu způsobily pohromy způsobené extrémními projevy počasí během dekády 2010-2019 vysídlení v průměru kolem 23 milionů lidí za rok, přičemž většina tohoto pohybu byla omezena hranicemi dané země. Jen během první poloviny roku 2020 došlo k vysídlení téměř deseti milionů lidí v důsledku hydrometeorologického nebezpečí a pohrom, a to zejména v regionu jižní a jihovýchodní Asie a v Africkém rohu. V druhé polovině roku si vysídlení dalších osob vynutily hlavně rozsáhlé záplavy v Sahelu a ničivé hurikány v oblasti Atlantiku a jihovýchodní Asie. Ve východní Africe uváděly obyvatele do pohybu také rozsáhlé sucho a pustošení zemí hejny saraňáků.¹⁵²

Pro naplnění cílů udržitelného rozvoje je naprosto zásadní dostupnost (kvalitní) sladké vody, a to v kontextu, kdy se od 80. let 20. století používání vody zvyšuje průměrným tempem o 1 % za rok, přes dvě miliardy lidí žije v zemích s vysokým nedostatkem vody z hlediska možnosti naplnění jejich základních potřeb a až 4 miliardy jsou postiženy závažnějším nedostatkem vody alespoň jeden měsíc v roce. Změna klimatu přitom zásadně ovlivňuje hydrologický cyklus, přičemž se zvětšují extrémy v intenzitě srážek i jejich distribuci, což vede k nárůstu záplav i epizod závažného sucha, a zároveň se zvětšuje meziroční variabilita srážek s negativním dopadem na zemědělství. Přeshraniční charakter zásobování vodou, kdy rozhodnutí o spravování vodních zdrojů jedné země ovlivňuje zásobování vodou dalších zemí, je potenciálním zdrojem konfliktu. Vysoké riziko existuje v tomto ohledu v regionu MENA, ve vztahu Indie a Pákistánu a napětí se v roce 2020 objevilo také mezi Egyptem a Etiopií kvůli stavbě přehrady v druhé zmíněné zemi.¹⁵³ Tání ledovců jako přirozených zásobáren sladké vody dále zhoršuje její nedostatek v některých regionech (zejména Himaláje či Andy a další horské oblasti).¹⁵⁴

Riziko vzniku vojenského konfliktu nadále existuje v Arktidě, kde se zároveň se zrychlujícími změnami klimatu stále více zpřístupňují nové obchodní cesty a území bohatá na přírodní zdroje. Pokračuje militarizace regionu, a to zejména ze strany Ruské federace, která znovu otevírá vojenská zařízení z éry Sovětského svazu a projektuje svoji vojenskou sílu v regionu především prostřednictvím Severní flotily. Po 30 letech vyslaly na Barentsovo moře na podporu svobodné plavby svoje vojenské lodě USA s podporou lodí Spojeného království.¹⁵⁵ V této oblasti dosud zdrženlivé Švédsko volá po posílení vlastních vojenských kapacit na severu země v nově vydané strategii pro arktický region.¹⁵⁶ Finsko, Norsko a Švédsko pak podepsaly dohodu o vojenské spolupráci, jejíž uzavření je do značné míry vykládáno zvyšujícím se napětím v arktickém regionu.¹⁵⁷

Příležitosti spojené se změnou klimatu

Výzvy environmentálního charakteru nemusí být nutně vnímány prizmatem hry s nulovým součtem, ale poskytují řadu příležitostí pro spolupráci a transformaci, která mohou z dlouhodobého hlediska podpořit cíle udržitelného rozvoje. Podle OSN země prozatím

¹⁵² WMO, ref. 64

¹⁵³ MERSIE, Ayenat. The Ethiopian-Egyptian Water War Has Begun. *Foreign Policy* [online]. 22. 09. 2020 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/WKL3B>.

¹⁵⁴ WMO. *Count every drop: every drop counts* [online]. 2020 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/OKL3G>

¹⁵⁵ LARTER, David B. The US Navy returns to an increasingly militarized Arctic. *Defense News* [online]. 12. 05. 2020 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/oKL3L>.

¹⁵⁶ HOLM, Arne O. Now the Swedes Also Fear Increased Militarization of the Arctic. *High North News* [online]. 02. 10. 2020 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/nKL3F>.

¹⁵⁷ KHORRAMI, Nima. Finland, Norway, Sweden and the trilateral military cooperation agreement. *High North News* [online]. 12. 11. 2020 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/vKL3R>.

mární příležitost propojit opatření na stimulaci ekonomiky postižené pandemií koronaviru s cílem urychlit přechod na nízkouhlíkovou ekonomiku na úkor produkce založené dominantně na fosilních palivech.¹⁵⁸

Implikace pro ozbrojené síly

Výše uvedené poznatky jednoznačně dokládají zrychlování trendů spojených se změnou klimatu, což implikuje bezpečnostní prostředí, které je méně stabilní a více náchylné k extrémním projevům i jejich narůstající intenzitě a frekvenci. Soupeření o nedostatkové zdroje - zejména vodu, v kombinaci s dalšími konfliktními liniemi s sebou nese riziko vypuknutí ozbrojeného konfliktu či jeho eskalace. Extrémní sucho či náhlé přírodní pohromy povedou k vnitřnímu vysídlování v rámci postižených zemí či regionů. V tomto ohledu lze potenciální roli ozbrojených sil spatřovat zejména v jejich nasazení v rámci krizového řízení za účelem ukončení konfliktu či post-konfliktní stabilizace s cílem předejít rozsáhlé migraci obyvatel zasažených konfliktem. Tyto operace mohou vyžadovat i nasazení sil AČR v rámci tzv. sdílení břemene. Narůstající riziko přírodních pohrom, ve středoevropském prostoru zejména povodní, bude pravděpodobně vyžadovat častější a rozsáhlejší zapojení ozbrojených sil v rámci zvládání katastrof a odstraňování jejich následků v ČR i v zahraničí. Zvláštní riziko přitom představuje možná potřeba simultánního nasazení ozbrojených sil v důsledku souběhu více krizí.

Ozbrojené síly jsou pod čím dál tím větším tlakem, aby snižovaly svoji ekologickou stopu, a to i s ohledem na závazky přijaté v Pařížské dohodě a v Zelené dohodě pro Evropu.¹⁵⁹ Ty však tuto výzvu vnímají také prizmatem příležitosti zvýšení operační efektivity (v oblasti logistiky, snížení rizik pro zásobovací konvoje ad.) a možného zlepšení reputace vojenské operace u místních obyvatel. Změna klimatu bude proměňovat operační prostředí, ve kterém budou příslušníci OS působit. Na to reaguje dokument Evropské unie „Climate Change and Defence Roadmap“ z listopadu 2020, který mimo jiné navrhuje postupné zapracování environmentálního faktoru a změny klimatu do misí Společné bezpečnostní a obranné politiky (např. přípravou operačního konceptu či standardních operačních postupů). Upozorňuje také na vyplývající požadavky pro rozvoj schopností a vyzbrojování v podmínkách, které bude vyžadovat vybavení vhodné do extrémních povětrnostních podmínek či energeticky efektivnější technologie. Vojáci jsou během výcviku i nasazení v operacích vystaveni riziku tepelného stresu a jeho negativním dopadům, jako je úžeh a v krajním případě úmrtí.¹⁶⁰ OS ČR musí být přitom podle platných koncepčních dokumentů „připraveny k plnění úkolů bez geografických omezení“.¹⁶¹ ČR (potažmo AČR) by se proto měla aktivně podílet na zvyšování situačního povědomí v oblasti environmentálních hrozeb a analýzy jejich vojenských implikací.

¹⁵⁸ UN ENVIRONMENT PROGRAMME, ref. 56, s. 11-13

¹⁵⁹ Viz např. EUROPEAN EXTERNAL ACTION SERVICE. *Climate Change and Defence Roadmap* [online]. 2020 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/dKL33>.

¹⁶⁰ Viz např. HASEMYER, David. Military fights a deadly enemy: Heat. *NBC News* [online]. 23. 07. 2019 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/PKL3V>.

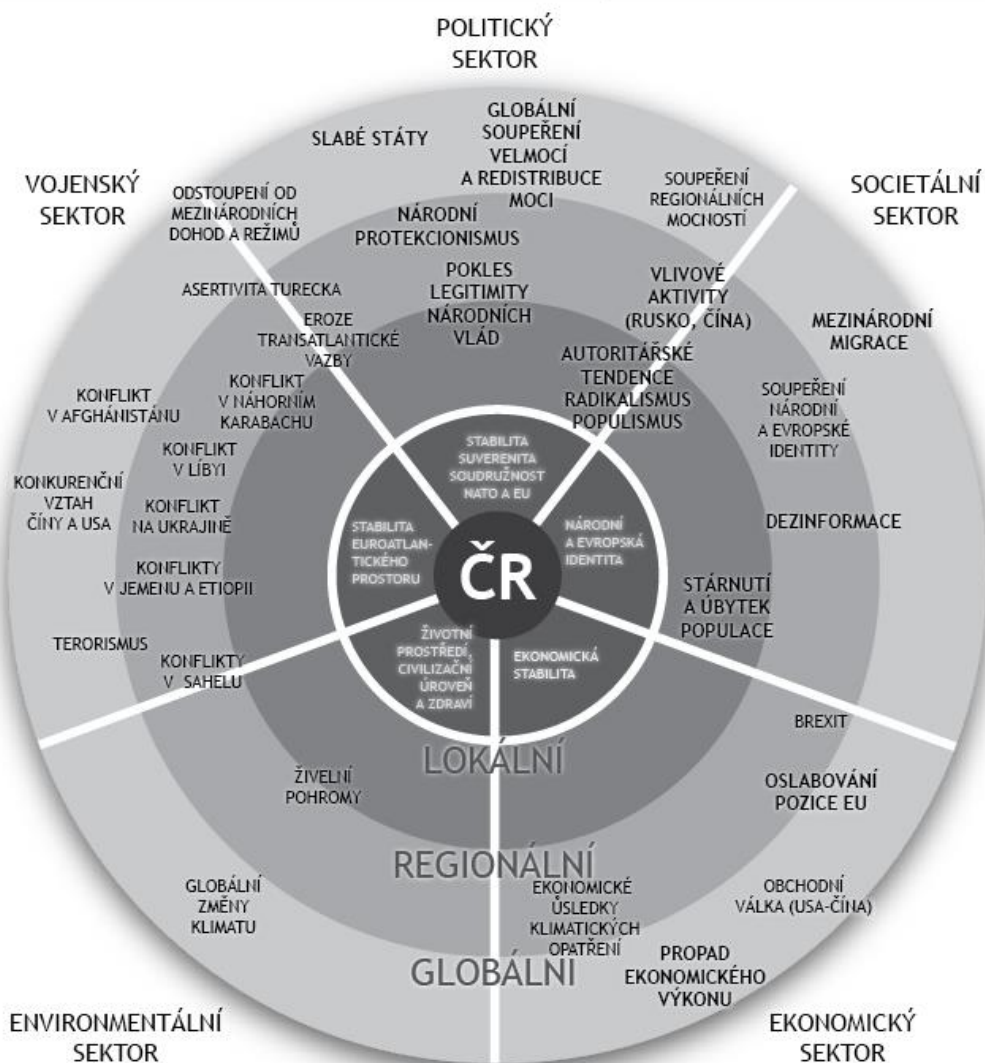
¹⁶¹ MO ČR. *Dlouhodobý výhled pro obranu 2035* [online]. 2019 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://1url.cz/nzmhe>.

IMPLIKACE PRO OZBROJENÉ SÍLY - COVID-19

Z hlediska dopadů globální pandemie COVID-19 lze vyvodit, že ve vojenském sektoru nebyl tento impakt na srovnatelné úrovni s některými jinými sektory (zejména ekonomickým, politickým a sociálním). Pandemie a opatření s ní spojená neovlivnila výrazným způsobem již probíhající konflikty, ani ty, které eskalovaly až po globálním rozšíření COVID-19. Přesto je možné v návaznosti na jiné sektory vyvodit implikace, které se týkají ozbrojených sil a jejich úkolů. Z ekonomického hlediska lze sledovat i předpokládat určité omezení prostředků alokovaných do ozbrojených sil. Politickou prioritou se stává zdravotnictví, zabezpečení jeho chodu i robustní posílení pro případ pokračující pandemické krize či jejího opakování. Výdaje na obranu tak budou čelit ve státním rozpočtu větší konkurenci a politický, ani společenský konsensus v jejich prospěch již patrně nebude srovnatelný s obdobím ekonomické konjunktury předcházející roku 2020. Některé plánované akviziční procesy tak mohou být redukovány, event. přímo odloženy.

Protipandemická opatření znamenala rovněž výrazný útlum výcvikových aktivit, což negativně ovlivnilo plánovanou přípravu jednotek a personálu. Na druhé straně, situace si vyžádala participaci příslušníků ozbrojených sil při podpoře zdravotnického systému i zajišťování stanovených opatření. Tato podpurná činnost sice není jednou ze základních úloh ozbrojených sil a je jisté míry přítěží při plnění standardních úkolů a dosahování či udržení hlavních schopností směřujících k zabezpečení obrany státu, jde však o činnost, která významně přispívá k pozitivnímu obrazu armády u společnosti. Podobně, jako se v minulosti stala participace ozbrojených sil při řešení akutní krize v případě velkých povodní či odstraňování jejich následků jednou z nejvíce pozitivně hodnocených aktivit, tak je v současnosti vysoce hodnoceno nasazení vojenského personálu při pomoci přetíženým zdravotnickým zařízením v ČR. Vojenské složky tak sice byly nuceny částečně omezit své vlastní aktivity, kompenzovaly to však úspěšným působením spadajícím do sociálního sektoru a poukázaly na výraznou roli a potenciál, kterým mohou přispět k zajištění funkčnosti státu a společnosti i mimo svou vlastní agendu. S tímto pozitivem je ale spojena otázka, zda politická a společenská poptávka nebude v budoucnu na základě těchto zkušeností požadovat od ozbrojených sil posilování jejich schopností v této oblasti a to i na úkor těch, které mají být z vojenského hlediska jejich prioritou. Z hlediska kapacitních možností i omezené zdrojové základny (a možného útlumu alokovaných prostředků ze státního rozpočtu) nelze asi očekávat, že by ozbrojené síly byly schopny realizovat tyto, do značné míry odporující si požadavky či ambice, v takové míře, jakou očekává veřejnost.

SEKTOROVÁ ANALÝZA BEZPEČNOSTNÍHO PROSTŘEDÍ 2020

Bezpečnostní prostředí. Sektorová analýza a implikace pro ozbrojené síly ČR 2020

Autoři:

[Mgr. Richard Stojar, Ph.D.](#)

[Mgr. Vendula Divišová, Ph.D.](#)

[Mgr. Dominika Kosárová, Ph.D., M.A.](#)

[PhDr. Libor Frank, Ph.D.](#)

[Mgr. et Mgr. Jakub Fučík, Ph.D.](#)

[Ing. Antonín Novotný, Ph.D.](#)

[Ing. Jan Břeň, Ph.D.](#)

[Mgr. Adam Potočňák](#)

Grafická a ediční úprava: Mgr. Martin Doleček

Vydavatel: Univerzita obrany v Brně

Tisk: Oddělení vydavatelství a správy studijních fondů UO, Brno

Náklad: 50 ks

Rok vydání: 2021

Vydání: první

<https://www.unob.cz/cbvss/Stranky/publikace.aspx>